

ELŐFIZETÉSI ÁR:
Egész évre . . . 6 korona.
Egyes szám ára 4 fillér.

MEGJELENIK HETENKÉNT EGYSZER:
szombaton és egyes rendki-
vüli alkalmakkor.

A VÁROS

SZERKESZTŐSÉG:
Városi közlevéltár (városház,
földszint 7. sz. lde küldendők
a kéziratok.

KIADÓHIVATAL:
Városi könyvnyomda-vállalat
irodája. Ide küldendők
az előfizetési díjak és hirde-
tések.

KÖZIGAZGATÁSI, KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Főszerkesztő: VECSEY IMRE. ♦♦ Felelős szerkesztő: KONCZ ÁKOS.

Kiadótulajdonos: A VÁROSI KÖNYVNYOMDA-VÁLLALAT.

Polgármesteri jelentés 1908. évről.

Tekintetes törvényhatósági bizottság!

Az 1908. évről szóló polgármesteri jelentésemet van szerencsém az alábbiakban előterjeszteni:

Hosszu évek meddő küzdelmei után ez évben lett megalkotva az az új szervezeti szabályrendelet, mely a közigazgatás gyorsabbá tételével, a viszonyokhoz alkalmazkodó ujitásaival hivatva van városunk közigazgatását a városfejlesztés keresztül vitelére alkalmasabbá tenni. Sajnos, hogy a belügyminiszterium illetékes tényezőinek kicsinyeskedése miatt úgy ez a szabályzat, mint egyéb ugyanezen évben alkotott szabályzatunk, minő a telekértékemelkedési illeték szabályrendelet is — máig sincs jóváhagyva.

Egyebekben ez évi közigazgatásunk egyéb munkásságát az alábbiak tüntetik fel:

Ügyforgalom.

Városi Tanács.

Hátralék 1907 végén	235 drb.
Érkezett 1908-ban	18,151 "
Elintéztetett 1908-ban	17,464 "
Elintézetlen volt 1908 végén	922 "

Elnökség.

Érkezett 1908-ban	4402 drb.
Elintéztetett 1908-ban	4402 "

Közigazgatási bizottság.

Hátralék 1907 végén	15
Érkezett 1908-ban	833
Elintéztetett 1908-ban	770
Elintézetlen volt 1908 végén	78

Katonai és illetőségi ügyosztály.

Érkezett és elintéztetett 1908-ban	13,341 drb.
--	-------------

A közigazgatási bizottságból.

A közigazgatási bizottság minden hónap 5-ikén megtartotta rendes havi ülését, melyeken a szakelőadók betérjesztették jelentésüket.

A közgyűlések.

Városunk a folyó ügyek letárgyalására 1908. évben tartott 8 rendes és 2 rendkívüli közgyűlést és pedig rendes közgyűlést január 28-án, április 9-ikén, május 29-ikén, június 30-ikán, október 30-ikán, november 20-ikán, december 17-ikén,

mely tisztújító közgyűlés volt és december 23-án, rendkívüli közgyűlés volt márc. 26-ikán, augusztus 24-én.

A közgyűléseken a következő fontosabb tárgyak kerültek tárgyalásra: Thaly Kálmán dr. nagybecsü adománya, az általános szabályzati terv és az építési szabályrendelet javaslata, a Stenczinger-ház megvétele, a harmadik egyetemnek Debreczenben felállítása, a szervezeti szabályzat, az új kezelési szabályzat, a Szikszay-ház megvétele, a világítási vállalat nyugdíjszabályzata, költségelőirányzat és zárószámadás, közegészségügy- és köztisztasági szabályrendelet, szemét- és pócegödrök házikezelése, a kulturpalota ügye, a második gazdasági szakiskola, a választott bizottsági tagok helyének betöltése, a vízvezeték- és csatornázás ügyei, tisztujítás, több házastelek vétele stb.

A bizottsági közgyűlések tárgysorozata iránt a bizottsági tagok nagy érdeklődést mutattak, a közgyűléseken nem egyszer nagy számban jelentek meg és az egyes ügyeket sok tudással és jóakarattal támogatták. A közgyűlések menete magas színvonalon mozgott és a bizottsági tagok a város nagy érdekeit tartva szem előtt, a tárgyalás komolyságával igyekeztek a tanács előterjesztését elfogadni.

A városi Tanács.

A városi Tanács hetenként rendszeresen ülést tartott hétfőn és csütörtökön a folyó ügyek elintézésére, azonkívül a polgármester mindannyiszor összehívta rendkívüli ülésre a tanácsot, mikor sürgős ügyeket kellett elintézni.

A Debreczen városi gyámoltak és gondnokoltak kimutatása 1908. évről.

A gyámoltak és gondnokoltak létszáma 1908. évben volt		5105
Ezek közül fekvő vagyonnal birt		1375
kézpénzzel		505
kézpénz és fekvő vagyonnal		279
ingó vagyonnal		265
vagyontalan volt		2681
Az 1908. évben gyámság alól kijött		438
a) teljes koruság következtében		233
b) nagykorúsítás		32
c) férjhezmenetel		51
d) halál		48
e) törzskönyvezés		52
f) téves bevezetés		4

g) koskoru anyának önjogusága következ- tében	5
h) gyámhatósági ill. átruházások következtében	9
i) örökbefogadás	2
k) névjegyzékbe vezetés	1
l) gyámügyi ügyviteli szabályzat 238. §-a alapján	1

A 2681 vagyontalan árva közül:

a ref. egyház segélyezett	425	árvát
a Theresiánum	22	"
a jótékony nőegylet segélyezett	19	"
különböző helyeken	2215	"
Tankötes közülök	1228	árva

A városi árvaszék tevékenységi kiutatása.

A kiadmányozást, vagyis a határozatok leírását és kiadását illetőleg:

Az 1907. évről hátralék volt	113
Az 1908. évben az irodába érkezett	10,040
Összesen	10,153
Az 1908. évben leiratott és kiadott	10,040 drb.
Az 1908. év végén hátralékban maradt	105 drb.

A gyámpénztár forgalmának kimutatása 1908. évről.

1907 dec. 31-i maradv.	1908. évben befolyt	Összesen	1908. évben kiadott	1908. dec. 31-i maradv.	Készpénz		Pénzüri betét és értékpapír		Adósslevél		Drágaság	
					K	f	K	f	K	f	K	f
8,388,621	839,127,02	847,515,641	838,456,35	9,059,291	1,036,676,881	529,819,23	1,144,070,43	114,861,81	4,173	6,048,27		
		1,565,696,11	498,296,32	1,067,399,79	1,258,932,24	113,711,41	1,145,220,83	10,221,27	4,416	5,805,27		

A gyámpénztár 1908. évi mérlege szerint a gyámpénztár összes vagyona volt 1908. évi december hó 31-én 2.228,484 K 54 f

Ezzel szemben a gyámoltak és gondnokoltak követelése 2.124.534 K 45 f
Tartalékalap 103,900 K 09 f

A gyámpénztárt az 1908. év folyamán négy ízben vizsgálta meg a bizottság és azt mindenkor rendben találta.

Rendőrség.

Rendőrségünk az elmúlt évben is becsületes kitartással felelt meg hivatásának. Sajnos azonban, hogy a rendőrlegénység létszámának alacsonyága miatt a szolgálati érdekek néha-néha kárt szenvedtek.

A főkapitányi hivatalhoz 1908. évben érkezett 13,445 ügydarab, melyből elintézték 13,415 drbot.

A belvárosi és mezőrendőrkapitánysághoz, mint községi bírósághoz, mint kisebb polgári peres ügy beérkezett 7809 darab.

A rendőrbejelentési hivatal az 1908. év folyamán kiadott 860 cselédkönyvet, 555 ideiglenes-igazolványt, 88 drb. munkásigazolványt, 110 drb. külföldi utlevelet, 349 drb. gazdasági cselédkönyvet, 197 drb. igazolási jegyet.

Beérkezett 2714 ügydarab, lakásközlés adatott 148,447 esetben, bejelentési lap érkezett 147,273 drb.

A vásárfelügyelőség által kiadott ló- és szarvasmarha járlat 24,080 drb.
sertés, juh, kecskére. 22,697 "

Ugyancsak a vásárfelügyelőség felügyelete alatt állott az 1908. év folyamán 71 kufár, 72 bérkocsis, 214 talyigás és 92 szekeres, kiktől helypénz címén befolyt 3852 kor. 28 fill., mely összeget a házipénztár bevételezte.

Az év folyamán a város belterületén 17, a külsőségeken 25 esetben volt tűz. A tüzekből származó kár értéke kitett 197,468 koronát.

A rendőrfőkapitányság, mint iparhatóság az 1908. év folyamán különböző iparágak önálló gyakorolhatására iparendeléssel és iparigazolvánnyal ellátott 506 egyént, 33-mal többet, mint az elmúlt évben.

Az 1884. évi XVII. t.-c. 4-10. §§-ai szerint ipar-díj címen 440 egyéntől 10 koronával 4400 korona, 66 egyéntől pedig 20 koronájával 1320 korona, együtt 5720 korona fizettetett be a házipénztárba ipariskolai alapra.

Az ipariskolai tandíjakból az 1908. év folyamán 2448 korona, a mulasztási büntetésekből pedig 2207 korona folyt be a házipénztárba az ipariskolai célokra.

Városunkban 18 ipartársulat működik mintegy 12,000 kor. törzsvagyonnal. Ezekből ipariskolai célokra adomány címen 190 kor. folyt be a házipénztárba.

Az ipartársulatokon kívül még 97 olyan egylet áll fent, melyeknek belügyminiszterileg jóváhagyott szabályzatuk van.

Munkakönyvet a rendőrség 688 darabot adott ki.

A rendőrkapitányság bünygyi osztályának forgalma.

Érkezett az 1908. évben bünygyi	1556 drb.
Érkezett az 1908. évben közigazgatási ügy	3680 "
Érkezett az 1908. évben rendőrkihágási	3091 "
Érkezett az 1908. évben iparkihágási	298 "
Érkezett az 1908. évben mezőrendőri	824 "
Érkezett az 1908. évben erdei	290 "

Érkezett az 1908. évben állategész-
ségügyi 18 drb.
Érkezett az 1908. évben utrendőri . . . 15 „
Érkezett a 1908. évben tolone. 983 „
Ezen ügydarabokat a bünyügyi osztály feldol-
gozta úgy, hogy az 1908. év végén hátralék nem
maradt.

A katonai és illetőségi ügyosztály.

A város katonai és illetőségi ügyosztályáról a
következő jelentésben számolok be:

I. Honvédelmi ügy.

Az 1907. évi szeptember hó 1-től 1908. évi
augusztus hó 31-ig az ujoncjutalék javára besoroz-
tattak a hadsereg katonai képző intézetnek növen-
déke gyanánt 1 egyén
egyéves önkéntes 11 „
más 5 „
Összesen 17 egyén

A honvédséghez:

A honvéd nevelő és képző intézetek növen-
dékei gyanánt 7 egyén

Az 1886., 1885. és 1884. évi születésű és 1907.
évre felhivatott I., II. és III. korosztálybeliek közül
1907. évi szeptember hó 1-től 1908. évi augusztus
hó 31-ig besoroztattak:

a hadsereg ujoncjutaléka javára . . 1 egyén.

Az 1908. évi fősorozás 1908. évi április hó
6., 7., 8., 9. és 10. napjain tartatott meg a Pavillon
laktanyában levő sorozó helyiségben.

A három korosztályban összeirt hadkötelesek
száma:

1887. évi szülöttek	I. korosztály	465.
1886. „ „	II. „	255.
1885. „ „	III. „	213.
	Összesen	933.

Ezek közül sorozás alá *nem* jött:

I. korosztályból:

meghalt	3
idegen járásban nyert illetőséget.	1
távol maradt	3
önként előre belépett	17
Összesen	24

II. korosztályból:

meghalt	3
idegen járásban nyert illetőséget.	1
távol maradt.	3
Összesen	7

III. korosztályból:

távol maradt	1
Ezek szerint sorozás alá került:	
Az I. korosztályból	441
A II. „	245
A III. „	212
Összesen	898.

Besoroztattak.

As I. korosztályból:

a hadsereg ujoncjutaléka javára	85
a hadsereg póttartaléka javára	33
a honvédség ujoncjutalékára	23
a honvédség póttartalékába.	2
visszahelyezendőnek osztályoztatott	283
fegyverképtelennek	7
törlendőnek	8
Összesen	441

A II. korosztályból:

A hadsereg ujoncjutaléka javára	1
A hadsereg póttartaléka javára	29
Visszahelyezendőnek osztályoztak	197
Fegyverképtelennek	17
Törlendőnek	1
Összesen	245

A III. korosztályból:

A honvédség póttartaléka javára.	42
Fegyverképtelennek osztályoztatott.	169
Polgári gyógykezelés alatt állott.	1
Összesen	211

Magasabb korosztályokból előállított 8
egyén, ezek közül:

a hadsereg póttartaléka javára besoroz- tatott	1
a honvédség ujoncjutaléka javára	1
fegyverképtelennek osztályoztatott	6
Összesen	8

Ezen sorozási évben gyógyítás vagy or-
vosi vizsgálat végett kórházba került 10

Idegen illetőségű hadköteles előállított 234

Az év folyamán népfelkelési időszak szeme-
tartatott október hó 1., 2., 3., 5. és 6. napjain a
következő eredménnyel:

helybeli illetőségű megjelent.	782
idegen	845
Összesen	1627

Előfogat adatott. 89

A lakosságnál mint átkelő beszállásoltatott
19 tábornok, 63 törzstiszt, 195 főtiszt, 8 családtag,
4393 legény, 1488 ló.

A helyőrség létszáma 1908. évben a következő volt:

Január	hóban	2301 ember,	1031 ló
Február	„	2317 „	999 ló
Március	„	2543 „	827 ló
Április	„	3367 „	753 ló
Május	„	3086 „	755 ló
Junius	„	2192 „	749 ló
Julius	„	2281 „	951 ló
Augusztus	„	1420 „	710 ló
Szeptember	„	1838 „	766 ló
Október	„	2709 „	874 ló
November	„	2165 „	968 ló
December	„	2349 „	1145 ló

Összesen: 28,568 ember 10,528 ló.

Városunk adóügye.

Kimutatás az 1908. évben egyenes adó címen
Debreczen sz. kir. város mint testület, az ál-

lamvasutakra és a lakosságra az adófükönyvek
43,149. tétele alatt kirótt adókról.

A) Egyenes adó.

1. Földadó	375,007 K 24 fill.
2. Házbéradó.	303,491 „ 16 „
3. Házosztályadó	61,993 „ 60 „
4. I. osztályu kereseti adó.	75,304 „ — „
5. II. „ „ „	37,150 „ — „
6. III. „ „ „	364,307 „ 72 „
7. IV. „ „ „	135,543 „ 36 „
8. Nyilvános számadásu egy- letek adója	128,360 „ 45 „
9. Tőkekamat és járadékadó	25,836 „ 29 „
10. Általános jövedelmi póttadó	271,650 „ 69 „
11. Fegyveradó	104 „ — „

Összesen: 1.778,748 K 51 fill.

Ezen összegből a város, mint testületet és
az államvasutakat mint közvetlen fizetőket ter-
heli 185,427 K 26 fill.
marad a lakosság által fizetendő

adó	1.593,321 „ 22 „
Ehhez 1908-ban szaporodás	24,441 „ 92 „
Ehhez 1907. évi hátralék	1.962,109 „ 72 „

Összesen: 3.579,872 K 86 fill.

Ebből levonva az 1908. évi apadást	56,178 „ 31 „
marad végleges tartozás	3 523,694 K 55 fill.
az 1908. évben befizettetett	1.616,988 „ 21 „
az 1908. év végén hátralék	1.906,706 „ 34 „

B) Országos betegápolási póttadó.

1908. évi kivetés	68,758 K 48 fill.
Ehhez 1907. évi hátralék	89,086 „ 63 „
Ehhez 1908. évi szaporodás	1,097 „ 14 „

Összesen: 158,942 K 25 fill.

Ebből levonva az 1908. évi apa- dást.	1981 „ 46 „
marad végleges tartozás.	156,960 „ 79 „
1908. évben befizettetett	75,849 „ 85 „
1908. évben mutatkozik hátral.	81,110 „ 94 „

C) A városnak, mint erkölcsi testületnek adója.

Debreczeni birtok után.

1907. évi hátralék	14,705 K 30 fill.
1908. évi kivetés	104,562 „ 75 „

Összesen: 119,268 K 05 fill.

Az 1908. évben befizetve	119,268 K 05 fill.
Hátralék	— K — fill.

Kösségi adóalappénztár.

1907. évi hátralék	31,630 K 39 fill.
1908. évi kivetés	83,159 „ 02 „

Összesen: 114,789 K 41 fill.

1908. évi befizetés.	61,222 „ 30 „
Hátralék	53,567 „ 11 „

Sámsoni birtok után.

1907. évi hátralék	42 K 25 fill.
1908. évi kivetés	1514 „ 51 „

Összesen: 1556 K 51 fill.

1908. évi befizetés	1556 „ 51 „
Hátralék	— K — fill.

Szoedti birtok után.

1908. évi kivetés	16,837 K 16 fill.
1908. évi befizetés	16,837 „ 16 „
Hátralék	— K — fill.

Mártonfalvai birtok után.

1907. évi hátralék	32 K 75 fill.
1908. évi kivetés	3121 „ 69 „
Összesen: 3154 K 44 fill.	
1908. évi befizetés	3121 „ 77 „
Hátralék	32 K 67 fill.

Fegyveradó.

1907. évi hátralék	892 kor.
1908. évi kivetés	52 „
szaporodás	304 „

Összesen: 1248 kor.

törlés	10 „
marad.	1238 kor.
befizettetett 1908. évben	380 „

Hátralék 858 kor.

Hadmentességi díj.

1907. évi hátralék	— —
1908. évi kivetés	— —
Szaporodás	— —

Összesen: — —

törlés	— —
marad	— —
1908. évi befizetés	— —
Hátralék	— —

Mezőgazdasági cseléd segély pénztár.

1907. évi hátralék	— —
1908. évi kivetés	— —
Szaporodás	— —

Összesen: — —

törlés	— —
marad	— —
befizetés.	— —
hátralék	— —

Ebadó.

1907. évi hátralék	5508 kor.
1908. évi kivetés	2794 „

Összesen: 8302 kor.

törlés	27 „
marad	8275 kor.
befizettetett 1908. évben	1487 „

hátralék 6788 kor.

Idegen adó és illeték 1908. évben
befizetve 21,918 K 97 fill.

Ref. egyházi adó	26,957 „ 52 „
Végrehajtási költség	26,280 „ 62 „
Intési díj	1367 „ 40 „
Tiszai ármentesítési díj.	235 „ 40 „

Birtoknyilvántartás.

Adásvételi szerződés bemutatott	864 drb.
Telekkönyvi hatóságtól érkezett	1139 végz.

Atíratott beltelek	322 drb.
„ ondódi föld	128 „
„ ujföld	183 „
„ tanya	56 „
„ kaszáló.	42 „
„ szőlőskert.	238 „
„ majorsági föld	100 „
„ libakert	9 „
Az 1908. évben az adóügyi osztály- hoz érkezett	18,022 ügydrb.
Ebből elintézést nyert	17,552 „
Elintézetlen maradt	470 „
Adófizető birtokos volt ingatl. után	7,354 „

Közegészségügy.

A közegészségügyi állapot az 1907. évihez volt hasonló. Ugy a születések, mint a halálozások közel állott az 1907. évihez, a természetes szaporodás 1187 volt. (1907. évben 1169.)

Megbetegedések az év első felében és végén a légző szervek hurutus bántalmaiból, az év közepén az emésztő szervek hurutos bántalmaiból állottak.

Heveny ragályos betegségek közül vörheny, kanyaró, szamárhurut, ronsoló toroklob, hasihagymáz, vérhas, gyermekági láz, járványos fültömrigylob az egész éven át szórványosan fordultak elő.

Sok volt a kanyaró január, február, november és december hónapokban. A ragályos betegségek lefolyása általában enyhe volt.

Sok halálozást okozott a gümőkór, bár e tekintetben némi javulás vehető észre, mert míg 1906. évben 361, 1907-ben 330, addig 1908. évben 319 volt a gümőkór halálozási száma.

Volt a városban 53 orvostudor; szaporodott a létszám 4-el, eltávozott 1.

Okleveles bába volt 93, szaporodás 12, eltávozott 6, meghalt 2.

Gyógyszertáros volt 12, valamennyi tulajdonos vagy bérlő. A segédek száma 11.

Kerületi tisztai orvosok 4353 fennjáró és 1001 fekvő, összesen 5354 beteget kezeltek.

Védhimlő oltást végeztek először 2354, újra 1458, összesen 3812 esetben.

Trachoma beteg szaporodott 8-al, meggyógyult 7, eltávozott vagy meghalt 6, összesen gyógykezeltetett 241.

A halottkémlést a városban a 4 kerületi tisztai orvos, az Ohat-puszta gazdasági telepen egy okleveles halottkém teljesítette.

Városunk népesedését az alább következő adatokban mutatom be:

Született a város belső és külső területén élve:

Református	1110 fíu, 1033 nő = 2143
Róm. kath.	262 „ 237 „ = 499
Görög kath.	61 „ 33 „ = 94
Ágost. evang.	20 „ 17 „ = 27
Izraelita	133 „ 114 „ = 247
Görögkeleti	1 „ 1 „ = 2
Unitárius	— „ — „ = —
Baptista	— „ 1 „ = 1
Ismeretlen vallásu.	1 „ 2 „ = 3
Összesen	1588 fíu, 1438 nő = 3026

Ezek közül törvénytelen volt 320, vagyis az élve szülöttek 14·93%-a.

Halva szülöttek és vetéltek száma = 247.

Meghalt a város bel- és külterületén:

Református	684 fíu, 670 nő = 1354
Róm. kath.	164 „ 130 „ = 303
Görög kath.	36 „ 27 „ = 63
Ágost. evang.	11 „ 6 „ = 17
Izraelita	53 „ 43 „ = 96
Görögkeleti	1 „ — „ = 1
Baptista	1 „ — „ = 1
Ismeretlen vallásu	2 „ 2 „ = 4

Összesen 952 fíu, 887 nő = 1839

azazösszesszületés 3062. születési arányszám 37·82%

összes halálozás 1839. halálozási „ 22·98%

szaporodás 1187. szaporodási „ 14·84%

Közegészségügyi szempontból fontosabb halálokok voltak:

Gümőkór	319 összes halálozás 17·34%-a
Bélhurut.	148 „ „ 8·04%-a
Göröcsök	187 „ „ 10·16%-a
Heveny fertőző	58 „ „ 3·15%-a
Rák	83 „ „ 4·51%-a
Baleset folytán	23 „ „ 1·79%-a
Öngyilkosság	50 „ „ 2·71%-a
Halva szül. és vetélés 247	„ „ 12·88%-a

Kor szerint a balesetek következőleg oszloztak meg:

Meghalt	1. éves korig = 574
„	1—5. „ „ = 172
„	5—10. „ „ = 45
„	10—20. „ „ = 97
„	20—30. „ „ = 127
„	30—40. „ „ = 98
„	40—50. „ „ = 135
„	50—60. „ „ = 162
„	60. éven felül = 429

Hét éven alul orvosi segélyben nem részesült 28 egyén.

Házasságra lépett tisztán:

Református	468 pár.
Róm. kath.	60 „
Görög kath.	1 „
Izraelita	56 „
Baptista	1 „
Vegyes vallásu	194 „
Összesen	780 pár.

A városi közkórház betegforgalma és állapota.

A városi közkórházban 7 orvos, 4 tisztviselő, 18 betegápoló és 15 cseléd működött.

Kórházunkban az 1908. év folyamán 4447 beteget ápoltak 113,129 ápolási nappal.

Jelenthetem, hogy a beteg forgalom folyton emelkedik s most már valóban elodázhatatlan kórházunk kibővítése, mert a legujabb időkben, különösen az őszi és téli hónapokban annyira zsufolva van a kórház betegekkel, hogy teljes lehetetlenség többet elhelyezni s nagyszámú olyan beteget kénytelen az igazgatóság vissza utasítani, akiknek feltétlenül szükségük van a kórházi ápolásra.

A betegforgalom legnagyobb volt január, február, március, április, november és decemberben.

Az ápolott betegek közül helybeli volt 1201, vidéki és idegen 2246. A legtöbb beteg a belgyógyászat, bőr és bujakór, sebészet, szemészet és elme osztályokon kezeltetett. Különösen szűk az elme osztály, hol még a helybeli betegeket sem tudjuk elhelyezni, amiért egész éven keresztül a sajtó támadásainak vagyunk kitéve.

Az évi betegforgalmat a következőkben részletezzük:

Belgyógyászat. Maradt 1907. év végén 56 férfi, 57 nő; ezekhez felvétel 1908. évben 786 férfi, 730 nő; az ápolottak összes száma 842 férfi, 787 nő, összesen 1629. Elbocsáttatott gyógyulva 263 férfi, 281 nő; javulva 304 férfi, 240 nő; gyógyulatlan 105 férfi, 118 nő, összesen 1311; meghalt 109 férfi, 100 nő; visszamaradt 57 férfi, 52 nő; az ápolási napok száma 40,478.

Bujakór. Maradt a múlt évről 44 férfi, 43 nő; ezekhez felvétel 1908. évben 567 férfi, 431 nő; az ápolottak összege 611 férfi, 474 nő, összesen 1085; elbocsáttatott gyógyulva 502 férfi, 418 nő; javulva 67 férfi, 19 nő; gyógyulatlan 6 férfi, 1 nő, összesen 1013 egyén; meghalt 1 férfi, 1 nő; visszamaradt 35 férfi, 35 nő; az ápolási napok száma 30,631.

Sebészet. Maradt az 1907. évről 39 férfi, 18 nő; ezekhez felvétel 1908. évben 908 férfi, 424 nő; az ápolottak száma 947 férfi, 442 nő, összesen 1389. Elbocsáttatott gyógyulva 601 férfi, 286 nő; javulva 244 férfi, 84 nő; gyógyulatlan 40 férfi, 32 nő, összesen 1287; meghalt 22 férfi, 14 nő; visszamaradt 44 férfi, 22 nő; az ápolási napok száma 29,134.

Elmekór. Maradt a múlt évről 7 férfi, 7 nő; ezekhez felvétel 1908. évben 63 férfi, 39 nő; ápolottak összege 70 férfi, 45 nő, összesen 116; elbocsáttatott gyógyulva 17 férfi, 8 nő; javulva 25 férfi, 16 nő; gyógyulatlan 14 férfi, 13 nő, összesen 93; meghalt 6 férfi, 5 nő; visszamaradt 8 férfi, 4 nő; ápolási napok száma 5549.

Szemészet. Maradt a múlt évről 4 férfi, 3 nő; felvétel 1908. évben 115 férfi, 106 nő; ápolottak összege 119 férfi, 109 nő, összesen 228. Elbocsáttatott gyógyulva 54 férfi, 67 nő; javulva 49 férfi, 32 nő; gyógyulatlan 6 férfi, 2 nő, összesen 210; visszamaradt 10 férfi, 8 nő; ápolási napok száma 7337.

Összesen maradt 1907. évről 150 férfi, 128 nő; felvétel 1908. évben 2439 férfi, 1730 nő; az ápolottak összege 2589 férfi, 1858 nő, összesen 4447 egyén, kik közül gyógyultan elbocsáttatott 1437 férfi, 1060 nő; javulva 689 férfi, 391 nő; gyógyulatlan 171 férfi, 166 nő, összesen 3914; meghalt 138 férfi, 120 nő; visszamaradt 154 férfi, 121 nő; az ápolási napok száma összesen 113,129.

A belgyógyászat leggyakoribb betegségei voltak a tüdővész, légzőszervek betegségei, emésztési szervek bajai és az idegrendszer betegségei.

Hevenyfertőző betegségei közül hasihagymáz 38 esetben fordult elő 11 halálessel, váltóláz, kanyaró, vörheny, orbánc, roncsoló toroklobb 13 esetben 3 halálozással, szamárhurut, az állatoktól

átvett fertőző betegségei közül a lépfene 2 esetben fordult elő s halállal végződött. Az acut mérgezési esetek száma 17 volt, 8 halálozással.

A bujakór osztályban általános bujakór, kankó és szövődményei; bőrbetegségeknél rüh és ecema.

A sebészetben görvény kórmirigyek, álképletek, törések, ficamok és carcinomák.

A szemészetben kötszövet, látóideg, szivárvány-, recehártya és glaucoma betegségei. Trachoma 44 esetben, szemkatar 5 esetben fordult elő.

Műtétet végeztek a sebészetben 864, a bujakórban 70, a szemészetben 36 esetben. A belgyógyászatban is fordultak elő apróbb műtétek, u. m. tályognyitás, hascsapolás, méhkaparás, bázsingitáció, gyomor- és hólyagmosás, intubatio, serumoltás, görvesívi és vér vizsgálatok.

A kórházban meghalt 138 férfi, 120 nő.

Egy betegre esik 20,5 ápolási nap.

Kórházi bizottság ülés volt 5.

A kórház pénztára egész éven át fedezhette a kiadásokat és a fizetéseket akadálytalanul teljesíthette és teljesítette. Az ápolási költségek elég gyorsan befolytak és a hátralékok a kellő időben megszüntették.

Pénztár és raktárvizsgálatot az erre rendelt bizottság különböző időpontokban tartott és mindent rendben talált. Az épületek és felszerelések rendszeresen javítottak és pótolóttak.

Élelmezésre kiadott	80,792 K 67 fill.
Gyógyszerekre	25,474 „ 62 „
Kötszerekre	7,404 „ 08 „
Műszerekre	1,502 „ 24 „

Összesen: 115,173 K 61 fill.

Végül megemlítem, hogy az épületek javítása évről-évre nagyobb költségbe kerül és pedig részint azért, amivel az épületek avulnak, részint, mivel az anyagárak és munkabérek emelkednek.

A vegyészeti hivatal és piacvizsgálatok.

A vegyészeti hivatal pontosan teljesítette hivatását. A kerületi tiszti orvos urak a piacokat és élelmiszereket időnként megvizsgálták és lelkiismeretes gondnal ügyeltek az élelmiszerek jószágára és az elárúsító helyek tisztaságára.

Ahol rendtelenséget találtak, ottan igénybe vették a rendőrséget, amely szigorú elbánásban részesítette azokat, akik a törvény s szabályrendeletek ide vonatkozó rendelkezéseit megsértették.

A bábaképző beteg forgalma.

A m. kir. állami bábaképző intézetben, illetve szülészeti klinikán ápolás alatt volt 1907 december 31-én 39 nő, 1908. évben felvétel 752 nő; elbocsáttatott 733; meghalt 20; ápolás alatt maradt 1908. év végén 38 nő.

A bábaképzőben 4 orvos működött, tisztviselő 1, ápolónő 6, cseléd és szolga 11.

A dr. Láng S.-féle szanatórium beteg forgalma.

1908. évben felvétel 8 férfi, elbocsáttatott 4 férfi, ápolás alatt maradt az év végén 4 férfi, orvosok száma 1, betegápoló 2 nő, cseléd és szolga 5.

amely nagyobb kárt okozott volna, nem fordult elő, valamint rovarkár sem.

Az erdőségi épületek hiányai a szükséghez képest kijavították, a Savóskuton és a Halápon, (Hármas hegynél) pedig új erdőőri lakás építettett.

Az erdőhivatalban 1411 ügdarabot intéztek el.

Az erdészeti személyzet ez évben is hiven teljesítette kötelességét, — az erdőőrök gondosan ügyeltek az erdőtestre és éjjeli nappali vigyázással elérték azt az eredményt, hogy nagykárok nem fordultak elő az erdőgazdaságban.

Középitkezés 1908. évben.

A pénzügyi válság és a szociális munkásviszonyok az 1908. évben úgy a köz-, mint a magánépítkezésekre káros hatással voltak, emiatt sem az állam, sem a város, valamint társulatok nagyobb mérvben nem építkeztek.

Az állam által az 1904. évi XIV. t.-cikk 7.§-a értelmében az állami beruházási kölcsön terhére megkezdett új utépitkezések közül a debreczen—egri, (b.-ujvárosi), debreczen—nyirbátori utak földmunkálata a debreczeni határban részben elkészült.

A államvasuti gépjavitó műhely telep mellett levő munkás lakások mellett az állami transversalis-ut mentén külön iskola építettett és használatra átadatott.

A város által 1907. évben megkezdett villamos-telep építkezés teljesen bevégeztetett s egy ammoniak főző épület és vízűtő torony építése után a telep használatnak átadatott, ezzel egyidejűleg az utcai villamos világítás, a főutcákon elhelyezett ivlámpák által s néhány külvárosi utcán izzólámpák útján, be lett vezetve.

Az állami telefon vezeték földalatti kábel hálózata folytatólag a már pár év előtt lefektetett piaci főkábelvezeték kiegészítéseként Piac-utca déli felén, valamint a Deák Ferenc- és Szent-Anna-utcán elhelyeztetett.

A Kossuth-utcai ref. elemi leányiskolánál 3 szoba és mellék helyiségeiből álló tanítói lakás építettett.

A város külterületén a bánki- és fancieskai erdőségi és a Hegyes-, Ebes-, Kösélyszeg- és Elepusztai tanyai iskolák építése befejeztetett.

A hortobágyi vendéglő hátulso udvarán, a szükséghez képest, téglafalu, asbestpala fedelű részben nyitott étkező helyiség lett újonnan építve.

A régi sertésvásártéri mázsaház átalakított lakásnak. A járványkórháznál új istálló építettett.

A gör. kath. egyház Áttila-téri új templomának építése folytatott, s a Szent-Anna- és Vigkedvü Mihály-utca sarkán épített emeletes gör. kath. iskola a használatnak átadatott.

Az összes városi épületek, laktanyák, valamint iskolai épületek fenntartását eszközöltük.

A város vízvezetési elömlőmunkálataiként a Köntösgát melletti Tóczó lapon az előző években megkezdett vízvezetési mély kut furások ez évben nagyobb erővel lettek folytatva s ez év végéig 11 kut teljesen elkészült; ezenkívül a telepen az egyes kutak közt a szivattyúzás céljaira szolgáló 1.80 méter magas óváls belvilágú beton csatornázás jó részben elkészült.

Utcai csatorna javítás történt 65 helyen.

Új beton fiók csatorna készítettett két utcán és a Hadházi uti lovas laktanya délnyugoti sarka mellett.

A Wesselényi-téren és Wesselényi-utcán át a Homokkert észak-keleti sarkáig az 1907. évben elkészült 353 folyó méter 30‰ belvilágú beton csatorna, a vasut alatt 35 folyóméter öntött vas csatornával kiegészítve, 4 akna és 2 fiók csatornával felszerelve használatnak átadatott.

A nagyerdői park körül épített körút földmunkálata 1400 méter hosszúságban bevégeztetett s az alapzatos kavicsos 6 méter széles kőút lerakás részben megtörtént.

Péterfia- és Hatvan-utcán a por lekötésére a pozsonyi kőolajfinomító gyár által szállított porolajjal próba öntözés eszközöltetett. Ezenkívül a város utcáin a nyári hónapok alatt 40,000 □ méter területen vízzel locsolás történt.

Magánépítkezés történt

a) a városban:

Utcai építkezés volt 51, udvaron 41, melléképítés 20, átalakítás 90, gyár és malomépités 4.

b) a kültereken:

Új építkezés 126, átalakítás 10, melléképítkezés 14, gyári építés 5.

Épült a városban: 236 szoba, 31 előszoba, 130 konyha, 98 kamara, 7 istálló, 1 fényirda, 10 bolt, 9 műhely, 17 fürdőszoba, 85 pince, 5 raktár, 7 folyosó, 6 veranda.

A kültereken: 139 szoba, 7 előszoba, 14 folyosó, 100 konyha, 68 kamara, 5 veranda, 2 műhely, 7 istálló, 22 pince, 1 gőzmalom és terményraktár, 2 magtár 8 raktár és 1 gépszin.

Átalakított: 46 szoba, 2 előszoba, 46 konyha, 15 kamara, 1 fényirda, 11 istálló, 2 kocsiszin és 1 műhely.

Kerítkezés történt a városban 26, a külsőségen 11 helyen.

Csatorna építettett a városban 6 helyen.

Burkolatok. Kockakő burkolat készült új helyen:

Pásti-utcán 796— m²

Széchenyi-utcán 650— „

Külvásártéren 272.50 „

Összesen: 1118.50 m² terül.

Kockakő burkolat javított részben új kővel:

Széchenyi-utcán 1,100 m²

Deák Ferenc utcán 318 „

Együtt: 1418 m² terül.

(Folytatása következik.)

A nagyerdei hidegvizgyógyintézet

folyó évi április havában megnyílt.

Intézeti és fürdő-orvos **Dr. Szász Adolf.** (lakik Piac-utca 59. sz.)

A vizgyógyintézet látogatói a vizgyógyintézet orvosa, vagy más orvos rendelménye alapján vehetik az intézetet igénybe s a rendelvény a fürdőszolgának átadandó.

A vizgyógyintézet délelőtt 5—1/29-ig, délután 1/25-től 1/28-ig férfiak, délelőtt 1/29—12-ig és délután 1—1/25-ig nők által használható. Ugyanott reggel 5 órától este 7-ig kádfürdő, hétfőn, szerdán és pénteken nők, egyéb napokon férfiak által használható gőzfürdő áll rendelkezésre.

A fürdő felügyelőség.

A vasárnapi zászlóbontásról.

Dr. Tüdős János programmbeszédje.

Fényes sikerek.

Debreczen, október hó 11.

Dr. Tüdős Jánosnak, a debreceni első választókerület függetlenségi és 48-as hivatalos képviselőjelöltjének vasárnapi zászlóbontása iránt nemcsak a kerületben, de városszerte nagy volt a rokonszenves érdeklődés. És az a diszes, óriási közönség, mely az „Arany Bika“ hatalmas méretű disztermének földszinti helyiségét, emeleti páholyait, folyósóit zsufolásig betöltötte, nem is csalódott a rokonszenves várakozásában.

Dr. Tüdős János tehetsége, nyílt férfiasága, szónoki képessége olyan meglepő arányokban bontakoztak ki a radikális, liberális demokrata függetlenségi és 48-as elvek, Kossuth Lajos apánk népboldogító és szabadtörvény elveinek sziklatalaján felépítve, hogy ez a gyönyörű és nagyigazságú magyar beszéd ámulatba ejtette, majd fokról-fokra fokozódó hévvel és erővel teljesen magával ragadta a hallgatók ezreit. Mert ez a beszéd nem volt afféle hangzatos, puffogós, tucat gondolatokkal és öndicsékvésekkel cifrázott piaci hangú kortesszónoklat. Ez a beszéd egy aranyérmekben gazdag, nagy, nemes, őszinte magyar léleknek a kohójából patakzott ki. A tudás, mint elvek magasszárnyalásával magához emelte, magához bilincselte még azokat is, akik az aiatomos ócsárlókra hallgatva talán elfogultsággal, talán tartózkodással jöttek el a dr. Tüdős János programmbeszédjének meghallgatására.

Dr. Tüdős János ezen hitvallásának a népjogokért küzdő, harcra kész és harcra felfegyverzett valódi függetlenségi és 48-as bátor katonának mutatta be magát, akinek szónoki ereje is bámulatráméltó volt ezen a napon. Meg is nyerte a szíveket, hiszen egy ilyen hazáját, városát önzetlenül szerető nyílt, magyar, becsületesebb léleknek a kibontakozásában, megnyilatkozásában ugyanaz az elragadtató hév rejlik, amely az örök igazságok apostolait mindég jellemezte.

A dr. Tüdős János vasárnapi programmbeszédje után már minékünk büszkébb, szebb feladatunk nem lehet, mint-hogy győzelemre vigyük az ő hermelin tiszta lobogóját. És győzelemre is visszük!

A gyűlés lefolyása.

A programmbeszéd meghallgatására összegyülekezett választópolgárság nagy pártgyűlését Somogyi Pál elnök vezette a tőle már megszokott nagy tapintattal és körültekintéssel. Somogyi Pál mellett fent az emelvényen foglaltak helyet dr. Bakonyi Samu, Csanak János képviselőink és a rokonszenves dr. Vertán Endre tordai országgyűlési képviselő, képviselőházi jegyző, mint a Kossuth-párt országos központjának hivatalos kiküldöttje. A mieink közül Kertész Mihály, Haranghy Sándor, id. Kertész István, Török Bálint, Varjas János utcai elnökök, dr. Fejér Ferenc, Thieszen Arthur, Ekli József és még több régi hű, kiváló tagja a pártunknak.

Kedvesen hatott lent, az emelvényen szemben, legelől a diszes közönség sorában a mi szeretett polgármesterünknek, Kovács József polgármesternek, a debreceni függetlenségi- és 48-as párt régi vezérének a jelenléte! Pedig dr. Tüdős János a tisztujtáskor ellenjelöltje volt neki és ime a hű pártember, midőn a pártnak a nagy és legszentebb érdekéről van szó, a személyes érzékenykedésen felülemelkedik. Nem áll be pártütőnek, hanem a régi hűséggel támogatja a régi zászlót, a régi zászló ifju, erős zászlótartóját.

Ámde nincs terünk, hogy még további névsorral is szolgáljunk a jelenvoltakról, Kovács József polgármester nevét is az igazán hű és érdektelen pártember jellemzésére emeltük ki! Egy bizonyos, hogy ilyen tekintélyes és férfias gyülekezetet rég látott már az „Arany Bika“ diszterme. Öröm volt látni, amint fokról-fokra felmelegedtek, majd a lelkesedés áramlásába merültek ezek a honfiai lelkek.

A választók gyűlését Somogyi Pál szép beszédében nyitotta meg. Az érdemes pártvezér beszédét itt adjuk:

Somogyi Pál beszédje.

Mélyen tisztelt választópolgártársaim!

Fogadják mindenek előtt legszívesebb üdvözetemet azért, hogy erre a fontos ünnepélyre ilyen szép számmal megjelenni méltóztattak. Méltóztassanak megengedni, hogy ha e fontos ünnepély alkalmával szomorú, nagyon szomorú csapás bejelentésével kell megkezdenem az ülés megnyitását. Villámként terjedt el nemrég, hogy az első választókerületnek csaknem három évtizeden át volt képviselője Thaly Kálmán ur hirtelen meghalt. Ismerjük mindnyájan Thaly Kálmánnak országos kiváló érdemeit, méltóztassanak azonban mégis megengedni, ha felemlitem azt, hogy Thaly Kálmán ravatala mellett az egész művelt közönség, mondhatnám egész nemzetünk gyászolva állott meg, mert ő volt

az az ember, aki a lelkesedésnek soha ki nem alvó erejével egész életét áldozta annak, hogy nemzetünk történetének egyik legdicsebb korszakát, a II. Rákóczi Ferenc-féle szabadságharc minden körülményeit napfényre derítse; lázas odaadással, kitartó munkával gyűjtötte az adatokat s ma már az ő rendkívüli, több mint 50 kötetre terjedő munkájával ez a szép és nagy korszak minden részleteiben tisztán áll előttünk és ennek a nagy szabadságharcnak, II. Rákóczi Ferencnek nagy alakja a nemzeti közvélemény előtt dicsőségben ragyog. Oly érdem ez, uraim, hogy előtte a legnagyobb tisztelettel kell meghajolni. De nem kis érdeme a boldogultnak az sem, hogy csaknem 30 évre terjedő képviselő-sége alatt Debreczen városát igazán szerette, közügyeiben odaadólag járt el, a magánosok ügyeit is felkarolta annyira, hogy az igaz ügynek nem volt lelkesebb, fáradhatatlanabb munkása Thaly Kálmánnál. Méltó tehát, hogy akkor, amikor az ő helyének betöltéséről van szó, ennek az elhunyt jelesünknek az emlékét felemlítsük s iránta ez alkalommal is lerójjuk a tisztelet és kegyelet adóját. Akkor, amikor ez a gyászhir villámsapásként elterjedt városunkban, helyének betöltése iránt nem lehetett a kegyelet megsértése nélkül intézkedni addig, amíg a végtségessége tétele meg nem történt. Amidőn azonban kihült tetemei letétek az anyaföldbe, a függetlenségi és 48-as párt intézőbizottsága azonnal megtette intézkedését, mert törvény szerinti kötelesség, hogy az elhalt képviselőnek helyét mielőbb be kell tölteni.

Az intézőbizottság tárgyalás alá vevén a dolgot, megfontolva minden körülményt, azt látta nagy többséggel elfogadott és Debreczen város érdekéhez valónak, hogy erre a képviselői állásra dr. Tüdős János urat (éljenzés) eme lelkes és tántoríthatatlan pártembert jelölje. Szervezetünk szerint azonban az intézőbizottság nagy többséggel meghozott határozata még nem volt elegendő, oda kellett terjeszteni a képviselő jelölés ügyét a nagyválasztmány elé. **Elismeréssel kell felemlítenem, hogy az a számos tagból álló nagyválasztmány, alig három felszólalással szemben, melyekben azonban indítvány nem tétetett, csaknem egyhangú lelkesedéssel csatlakozott dr. Tüdős János jelöléséhez. Így uraim, akként áll a dolog, hogy a függetlenségi pártnak az első kerületben az illetékes fórumok határozatából ez idő szerint hivatalos jelöltje dr. Tüdős János (éljenzés), aki ezt az időt választotta arra, hogy programmbeszédében elveit kifejtse.**

Felkérem Török Bálint vezetése alatt Varjas János, Kertész István és Ekli József urakat, hogy mélyen tisztelt képviselőjelöltünket ide, a választópolgárok színe elé programmbeszédjének megtartása végett meghívni méltóztassanak. (E közben a küldöttség az elnöki felhívásnak en-

gedvén, dr. Tüdös János képviselőjelölt meghívására távozott. Szerk.)

Addig pedig egyet legyen szabad kérnem az igen tisztelt közönségtől, tisztelt választópolgártársaimtól, hogy ezt az ünnepélyt Debrecen város polgárságának régi hírnevéhez képest méltó higgadsággal és kellő méltósággal tartsák meg. Nem kellene ezt felemlítenem, de ebben az időben — méltóztassanak megengedni, — szükségét látom azon kérelmemnek, hogy ez így történjék. Mert ez Debrecen város közönsége műveltségének követelménye, magának a nagy ünnepélynek legfontosabb érdeke.

Amíg a mélyen tisztelt képviselőjelölt ur eljön, van szerencsém bemutatni a mélyen tisztelt választópolgároknak dr. Vertán Endre urat, a képviselőház egyik jegyzőjét. (Dr. Tüdös János közben a küldöttséggel megjelenik. (Éljenezs) Az eljenzés után Somogyi Pál fogadja).

Mélyen tisztelt képviselőjelölt ur! Az igen szép számban összegyűlt választó polgártársaim előtt előterjesztettem, miként döntött a függetlenségi és 48-as párt intézőbizottsága, miként döntött ugyanezen párt nagyválasztmánya; kijelentettem, hogy a mélyen tisztelt képviselőjelölt ur programbeszédjének megtartására a mai nap van kitűzve. E célból jöttek össze polgártársaink ily nagy számban. Amikor a tisztelt képviselőjelölt urat szívből üdvözlöm, egyuttal felkérem, méltóztassék programbeszédét elmondani. (Éljenezs. Halljuk! Halljuk!)

Dr. Tüdös János programbeszédje.

Tisztelt Polgártársak!

Szíves készsággel engedek annak a megtisztelő felhívásnak, melyet pártunk és az I. ker. választó polgársága nevében mélyen tisztelt elnökünk hozzám intézett s teljes férfias nyíltsággal és magyaros őszinteséggel nyilatkozom politikai elveimről s örömmel fejtem ki itt Önök előtt, tisztelt választó polgárok, azokat a vezéreszméket, amelyek megválasztásom esetére, mint képviselőt politikai működésemben és tevékenységemben irányítani fognak.

Hódol Thaly emléke előtt.

Mielőtt azonban ezt tennem, engedjék meg t. polgártársaim, hogy néhány szóval (én is) áldozhassak ama nagy férfiu: dr. Thaly Kálmán emlékének.

E kerületnek 28 éven keresztül szeretett képviselője közülünk, élők közül nemrégiben oly hirtelen s váratlanul elköltözött, de akinek lelke s ezzel együtt kiapadhatatlan hazaszeretete átláthatott a mi szíveinkbe, ahol élni fog örökké. Hajtsuk meg előtte, a kuruc világ nagy történetírója s új életre keltője előtt igaz elismerésünk és méltó magasztalásunk lobogóját s fogadjuk meg, hogyha Magyarország függetlensége és a népszabadság kivívása érdekében újabb küzdelmekbe, önvédelmi harcba kellene szállanunk: a nagy fejedelemnek, a dicső II. Rákóczi Ferencnek törhetetlen, tiszta eszményi hazafiassága s önzetlen haza- és ember-szeretete fog bennünket végső lehelletünkig lelkesíteni.

Ezelőtt 200 esztendővel zajlott le e nagy kuruc háború, mely nemzetünk s hazánk függetlensége s a lelkiismereti és népszabadság érdekében vívatott. Dicső diadalog és fényes győzelmek dacára sem koszoruzta siker a nagyszerű küzdelmet. A nagy fejedelem itt hagyva minden földi boldogságát, vagyonát, kincseit, hűveinek kis csoportjával örökre elbujdosott imádott házából s majdnem kétszáz év múlva, csak haló porában hozta őt vissza az ő késői hűség iródeákja: Thaly Kálmán, hogy hazai földben pihenje örök álmát...

Itthon a dicső harcok után következett a kényszerű megalkuvás, a szomorú kiegyezés s ezek után a nemzeti súlygyerdés és aláhanyatlás. Most is ez nemzetünk sorsának rettentő tragikumája, — megint hasonló harcok küszöbén állunk.

A császár és a magyarhaza.

Már egyszer, ezelőtt négy évvel, belekényszerített bennünket a bécsi ármány a nemzeti küzdelembe; de kenyértörésre nem került a dolog. S meglelt e küzdelemnek az a szinte váratlan és meglepő eredménye, hogy az országban a függetlenségi és 48-as párt előbb óriási mértékben megerősödött, később abszolút többségre jutott.

Tény és valóság, hogy a kiegyezés óta lefolyt 4 évtized történetéből a nemzet nagy többsége azt a következtetést vonta le, hogy a régi szabadelvű párt gerinctelen, hajlékony és mindenben engedő politikájával nemhogy előre haladnánk, de vissza esünk, folyton-folyvást szorosabbra fonódott kezünkön és lábunkon a közös ügyek békója; erőink szabad kifejezése helyett gazdaságilag agyon voltunk nyomva, s míg itthon bent állami önállóságunk és függetlenségünk csorba volt s mindig még jobban jobban csorbult, addig a külföld és a nagy világ előtt hazánk az egykor dicső és hatalmas magyar birodalom, a független magyar királyság, valósággal elsikasztott, vagy legalább is bele volt olvasztva, bele volt temelve az osztrák császárságba, az egységes öszbirodalomba.

Ezt nem lehetett, nem volt szabad tovább összetett kezekkel nézni...

Meg is mozdult a nemzet lelkiismerete, fellángolt már-már kialvó életösztöne.

A nemzet többsége elítélte az alakoskodás politikáját; pálcát tört afelett a politika felett, amely, még ha talán benne belől lelke mélyén pislogott is a nemzeti függetlenség és szabadság vágya és félnék reménye nyíltan mindig terdet, fejet hajtott Ausztria és Bécs önző, hazánkat kizsákmányoló hatalmi politikája előtt.

Rengeteg az a pénz és véráldozat, mérhetetlen az az erőpazarlás, amit mi magyarok ennek a császári molohnak lábai elé szórtunk s elviselhetetlen az a teher, amit már eddig is ennek a képtelen politikának kedvéért roskadozó vállainkra vettünk.

S miért? Csak azért, hogy amikor törvényes jogainkat nem is egészen és egyszerre, hanem csak fokozatosan érvényesíteni megkíséreltük: szegénypirtól égő arcunkba vágja a császári szózat, hogy soha!

Ime ide jutottunk. Ma megint kísért ez a végzetes soha...

A mi jogainkról.

A függetlenségi és 48-as párt nagynevű vezérének, Kossuth Ferenc bölcs vezetése alatt, többségre jutva sem kezdett felforgató, forradalmi politikát; nem is követelte egész programjának a maga teljességében azonnal való végrehajtását; hanem megelégedett volna egyelőre a gazdasági függetlenség megteremtésével s ennek biztosítása végett az önálló Magyar Nemzeti Bank felállításával. De úgy látszik ismét előttünk áll a rettenetes tilalomfa soha!

Vezérünk proklamálja, hogy teljesen állami függetlenségünknek, vagyis a tiszta perszonális uniónak megvalósítása ez idő szerint legyőzhetetlen akadályokba ütközik, s összes tevékenységét arra koncentrálja vezér és párt, hogy a gazdasági függetlenséget és önállóságot megteremtjük.

Mit sem használ! A legnagyobb erőmegfeszítéssel és küzködéssel, válságokon bugdacosolva keresztül-kasul a bécsi hatalommal, Ausztriával szemben azt sem tudjuk kivívni, hogy gazdasági függetlenségünk alapjait megvevük, annak dacára, hogy ehhez még a 67-es törvények is feltétlen jogot adnak.

Elodáztatott a külön vámterület felállítása; megtagadtatott a külön Bank létesítése; nem alakul hattiszta függetlenségi kormány, még azzal a szűk hatalmi körrel sem, hogy az önálló Bank felállításához szükséges előkészületeket megtevé, megalkossa a választójogi reformot s az általános választójog alapján összeülő országgyűlés döntson a Bank felállítása és egyéb gazdasági kérdések felett.

Szóval parlamentárizmusunk csufjára az általános többségre jutott függetlenségi és 48-as párt, programjának egyetlen egy bár kardinalis részével: a közgazdasági önállóság megteremtésével, nem veheti át a kormányt és nem alkothatja meg programjának egy másik a korona által is elfogadott sarkalatos pontját, az általános választó jogot, csak azért, mert... mert, — mondjuk ki, — a gazdasági önállóság megteremtése véget vetne a mai szegényteljes állapotnak, amelyben Magyarország nem önálló szuverén állam, hanem csakis egy erweiterterte. Autonomiával bíró osztrák provincia.

Ime ilyenek a mi jogaink! Ilyen ereje van a mi szentesített törvényeinknek! Ilyen a mi szabadságunk!

Szabad tennünk azt, amit Bécs megenged vagy megparancsol. De ezt is csak úgy, ha ki-

vágjuk nyelvünket, kitegyük szívünket, eltagadjuk elveinket s azt a nótát fujjuk, ami odafent kedves...

A császár vétója.

Természetes, hogy aki a gazdasági önállóságnak, az önálló vámterületnek nem híve, az az önálló bankért sem lelkesedik. De aki a külön vámterület felállítását biztosítani kívánja, az az önálló banktól nem tágihat.

Talán egyetlen aktuális kérdésben sem követtek az osztrákok perfidebb magatartást, mint éppen a bankkérdésben.

Mig a bankszétválasztás legaktuálisabbá nem vált s mig a taktika a kartellbank tervével experimentált, a bécsi politikusok és nemzetgazdászok, az összes osztrák lapok, Luegerék és Klofacék tele torokkal ordították, hogy nekik nem kell a kartellbank, sem semmiféle bankszerződés. Ha Magyarország vesztébe akar rohanni, tönkre akar menni, csödbe akar jutni, állítsa fel a külön bankot, de rögtön. Ahogy a torkukon kifért, úgy kiabálták, hogy Magyarország ezzel öngyilkosságot követ el, elvérzik belé, drága lesz a pénz, elapad az állam hitele, kimerül az ország anyagi ereje s belepusztulunk.

Már ma, amidőn 1910 dec. 31-én lejár az Osztrák-Magyar Bank törvényes szabadalma s ha törvényes formában e szabadalom meg nem újittatik, a közös bank egyszerűen megszűnik létezni; ma midőn semmi sem állana útjában, hogy vesztünkbe rohanjunk s az Önálló Magyar Bank felállításával öngyilkosságot kövessünk el, ma kedves osztrák szomszédaink elénk állnak, gáncsot vetnek lábunk elé, tiltakoznak az önálló bank felállítására ellen s amidőn mindez nem használna és a nemzet közvéleménye elsőpréssel fenyeget minden akadályt, akkor előáll nemzet-haladásának és boldogulásának régi átka, a híres „non possumus”, a császári vétó.

Ez már nem taktika, ez már nem politika. Ez már önkényuralom.

Mit tegyünk?

Ezzel szemben mi nem tehetünk egyebet, mint hogy azon a néhány lépcsőn, amelyen lehaladtunk a gyakorlati politika sikamlós talajára, vissza menjünk fel a függetlenségi és 48-as párt programjának dicső talapzatára s követeljük a tiszta perszonális uniót, Magyarország teljes önállóságát, függetlenségét és szabadságát. A helyzet igen világos és igen egyszerű.

Ítélet a koalícióról.

Az ugynevezett koalíció, ez a szerintem szerencsétlen, sőt politikai szempontból erkölcsstelen alakulás, amelyben együtt voltak a 48-asok a 67-esekkel, a tiszta liberális irányzat követői a maradi konzervatív szellem híveivel, sőt a felvilágosult radikális elemek a feudális-klerikális arisztokratákkal, szóval a tűz a vízzel, a világosság a sötétséggel; ez a monstrum végre-valahára felbomlott, szétrobbant. Ezzel a függetlenségi és 48-as párt visszaadatott önmagának és elveinek. Ezzel megkezdődött a régen várva-várt tisztulási folyamat.

A 67-es politika természeténél fogva — még ha egyes hívei nem zárkoznak is el a liberáliszmus friss szellője elől — mindig konzervatív irányt követ. *Ellenben a 48-as politika soha mást nem írhat zászlójára, mint a legtisztább liberáliszmustól áthatott radikális előrehaladást, egy közjogi, mint minden társadalmi és szociális kérdésben.*

A 48-as politika, ha csak Kossuth Lajosnak szent hagyományaihoz és magasztos elveihez hűtlen lenni nem akar, soha ettől az iránytól el nem térhet.

Pártunk és a kormányzás.

Nagynevű vezérünk, Kossuth Ferenc, ki a függetlenségi és 48-as párt által támogatva eddig a kormányzásban részt vett, a gyakorlati politika bölcs mérsékletével felállította a legkövetlenebbül előttük álló kormányzati feladatunkat. Azt mondja:

— Valószínűleg meg hazánk gazdasági függetlenségét. Állítsuk fel a Magyar Nemzeti Bankot s ezzel biztosítsuk 1917-re az önálló vámterületet s ezekkel, valamint a választójog teljes radikalizálásával vessük meg Magyarország teljes függetlenségének, önállóságának és szabadságának alapját.

Ha ezt a függetlenségi és 48-as párt a kormány hatalom felhasználásával véghez viszi, bátran szembe szállhat azzal a méltatlan szemrehányással s rosszakarattal és gyűlölködő váddal, hogy miért nem valósítja meg programjának minden pontját azonnal és egyszerre!?

De ha ezeket a kormány hatalom birtokában keresztül vinni nem képes, akkor a függetlenségi és 48-as párt vezetési egy percig sem maradhat tovább a kormányon s ha a kormányon maradnának, pártunk egy percig sem támogatná őket tovább, mert a minő diadala volna pártunknak az előbb vázolt siker és eredmény, épp oly katasztrófával fenyegetné a pártot, ha vezetési nagy és alapvető eredmények kivívása nélkül megtartanák a kormányhatalmat csupán magáért a hatalomért. Ezzel elpredálnánk, elpazarolnánk mindazt az óriási erkölcsi tőkét, amellyel a függetlenségi és 48-as párt még ma is bír; kiölnénk szabadság és függetlenség után sóvárgó lelkekből azt a hitet, hogy dicső eszményünket, a független és szabad Magyarországot, megteremthetjük; megmételtyeznénk a lelkeket s kétségbeesésbe hajtánánk minden igaz magyart.

A választói jogról.

Ezért én ragaszkodom a végsőig az általános választói jog keresztül vitelehez. Igen, az általános egyenlő választói joghoz, nem a nyilvánoshoz, hanem a titkoshoz s ahhoz, hogy ez a választói jog lehetőleg községenként s arányos kerületi beosztással legyen gyakorolható.

Miért!? Gondoljunk a magyar nemzet atyjára, Kossuth Lajosra. Gondoljunk arra, hogy a jobbság felszabadítása, a népszabadság kivívása, a miben övé volt az érdem oroslánrésze, minő ellenállhatatlan, mily legyőzhetetlen erőt adott a függetlenségi eszmének. A 48-iki szabadságharc sem csupán az ország függetlensége és önállóságáért vívatott, hanem a népszabadság biztosításáért is.

A politikai jogegyenlőség elve az életben ma éppen úgy nincs megvalósítva, mint 48 előtt. Akkor rendi különbségek választották el a haza, a nemzet fiait egymástól, ma társadalmi és osztálykülönbségek különítik el. S ezek a társadalmi és osztálykülönbségek ma talán még élesebbek és türethetlenebbek, mint valaha.

A politikai jog minden állampolgárt, ha nagykorú s értelmi fejlettségénél fogva ügyei vitelére képes, egyformán és korlátlanul megillet. A nép egyetlen egy tagját sem lehet és szabad a közügyek vitelében való részvételből kizárni.

Csak egy az, amit én egyéni meggyőződéseimből kifolyólag soha feladni nem fogok. Ez az, hogy magyarsággal, magyar hazámmal együtt élek és halok. Ez az, hogy hazánk erőssége, hatalma, sőt létele magyarságunktól függ.

A korlátlan, minden nagykorú magyar állampolgárral közös, egyenlő választói jog gyakorlása tehát, az én szilárd meggyőződésem és hitem szerint — tekintve a szerzett jogoktól, amelyeket érinteni nem lehet és nem szabad, — a magyarul írni s olvasni tudástól tétessék függővé...

Azt az ellenvetést, hogy ez a kikötés törvénybe ütköznék s az idegen nyelvű honpolgártársainkra nézve sérelmes, joga-

sultnak el nem ismerhetem. Mert a magyar állam teljes joggal megkövetelheti, hogy az, ki politikai jogait gyakorolni kívánja, az állam hivatalos nyelvét ily minimális mértékben megtanulja.

Legyen ingyenes és állami a népoktatás.

De hallom azt az ellenvetést is, hogy az ország nemzetiségi vidékeiről, hogy miképp tanuljanak meg írni s olvasni magyarul, ha ezt nem tanítják nekik a népiskolákban!?

Erre nem az Apponyi-féle híres és sok összeütközésre alkalmas rendelettel felelek; hanem azzal, hogy igenis, állami és teljesen ingyenesé kell tenni az egész országban a népoktatást, a miáltal az ország népe minden fiának módjában leendő a választási jog gyakorlásának ez egyetlen feltételét megszerezni.

Demokrácia és radikalizmus.

Ha a függetlenségi és 48-as párt e korszakos, óriási fontosságú reform kérdésében négy évtizedes programjához hiven, tehát kötelességszerűen alkuvást nem tűrő s ellenállhatatlan erővel lép fel, küzd a reform radikalizálásáért, sőt miután azt csak e párt, mint többség valósíthatja meg, a megvalósítás minden akadályát elháríthatja és a reformot keresztül viszi, ezzel Magyarország összes lakosságát, a népet a maga egész óriási nagy és hatalmas tömegében a legkisebbtől, a legszegényebbtől kezdve keblére öleli s ezáltal megteremti fundamentumát egy, az emberi egyenlőség és emberi méltóság elveinek megfelelő hatalmas demokráciának: akkor a függetlenségi és 48-as párt, mint a demokratikus radikalizmus irány vezetője és megteremtője oly elemi erőhöz, oly ellenállhatatlan hatalomhoz jut, amely előtt nagy céljai megvalósításában, hazánk teljes függetlenségének kivívásában nem lehet semmi gát, nem állhat meg semmi akadály és magától megvalósul lelkiünk legszebb álma: a független, szabad, nagy és boldog Magyarország.

Tisztelt Választó polgárok!

A mai válságos időkben, amikor alkotmányunk, alkotmányos szabadságunk forog kockán; amikor minden pillanatban az előtt állunk, hogy a hatalom a törvény talapzatát elhagyva, ismét az erőszak terére lép s nyílt alkotmány sértést követ el; amikor ez a hatalom a népet azzal az álnok és csábító ürüggyel akarná a nemzettel szembe állítani, hogy ajándékképpen, kegyelemből, hatalmi parancs szóval nyújtja neki a népjog és népszabadságban való részesedést, amely népjogot és népszabadságot ugyanaz a császári hatalom annyiszor eltiport, most az országgyűlési ciklus vége felé, a fundamentális kérdések eldöntése előtt, a napi gyakorlati politika részletkérdéseiről alig lehet beszélni.

Pedig ezek a részletkérdések is, nagyobbára mind husba, sőt csontig vágnak.

Részletkérdések.

Itt van a katonai kérdés. A külön magyar hadsereghez való törvényes jogunk fentartása mellett, a követelmények minimumára szállott le a kormányzat. És, bárha a hadvezetőség a rendes és folyton fokozódó szükségleteken felül a létszámemeléssel és a hadi tengerészet igazán örületes fejlesztésével óriási összegek, száz meg száz milliók megszavazását követeli: minden jogos és törvényes követelésünk teljesítése elől a legridegebb merevséggel elzárkózik.

Itt van Bosznia annexiója. A tulnyomó részben magyar vérről és magyar pénzen meghódított és kormányozott Bosznia és Hercegovina államjogi beolvastása szintén százmilliókat igényel.

És bár a magyar király és a magyar szent korona jogán foglaltuk el ez országokat s törvényeink és a nemzetközi jogrend alapjai ez a két országrész, a magyar birodalomhoz kapcsolandó és a magyar király uralma alá tartozik: a bécsi összbirodalom ama fanatikusai külön osztrák provinciává, korona tartományává akarják tenni a magyar birtokokat. Céljuk, hogy mint a pók a legyet hálójával, úgy fogjon benünket Bécs körül keletől, északon és nyugaton

keresztül délfelől is; és mint a pók a legyet megfojtja, úgy fojtassa belénk a lelket a gazdasági kizsákmányolás és körülzárás révén; ha pedig valaha eszünkbe jutna törvényes jogainkat és szabadságunkat az enyomó hatalmi szóval szemben karddal kivívni, — e vasgyűrű, e vasháló iszonyatos erejével roppantson benünket össze...

Bizony, hiába akarjuk a legjobb szándékkal is a közjogi gravaminális politikát mellőzni, ezek a kérdések mindig felújítják s el is mérgesítik a közjogi vitákat...

Ipar, kereskedelem.

Itt van nagyiparunk kinlódása és pangása. Kisiparunknak, a kézműiparnak folytonos hanyatlása és nyomorúságos állapota. Itt van a kereskedelmi érdekek üldözése és zaklatása; békóba verése. Itt van a köz- és magánhitel drágasága, sőt kiapadása; teljes bizalmatlansága jövőben s a teljes pénztelenség. Itt van államhitelünk hanyatlása, kereskedelmi mérlegünk állandó és folytonos romlása!... De hiszen, ezek a kérdések mind közgazdasági önállóságunkkal vannak a legszorosabb összefüggésben; ha a gazdasági függetlenséget kivívtuk, mind e nagyfontosságú kérdések a teljes siker reményével oldhatók meg: addig nem...

A kisemberekről.

Itt van közigazgatásunk egész tág mezeje. Különösen az ország perifériáin a nemzetiségi vidékeken sok helyt nemcsak tarthatatlan, de ázsiai állapotok vannak. Meg kell szünnie annak az átlapotnak, hogy az igazságot a hatóság a szerint szolgáltatassa ki, hogy ki kéri azt. A kisembert, a gyengét és gyámoltalant meg kell védeni a hatalmasok és a gazdagok tulkapásaitól.

Támogatni kell és elő kell mozdítani a kisember anyagi boldogulását és szellemi felvilágosítását. Tanítani, nevelni és istápolni kell a népet, az állam és a társadalom fundamentumát.

A függetlenségi és 48-as párt lobogóján kitörölhetetlenül fel van írva s fényesen ragyog az emberi jogok védelme és kivívása s ha a függetlenségi és 48-as párt liberális elveit soha meg nem tagadja s a radikalizmus előrehaladás mellett kitart: övé a jövő!...

Rekesztő szavak.

Ezennel ünnepélyesen kijelentem és fogadom önök előtt, hogy a függetlenségi és 48-as párt programjához s kifejtett elveikhez holtom napjáig tántoríthatatlanul hű leszek s a mellett kitartok. S midőn magamat az elvek harcoként az önök további jóindulatába ajánlanám, még csupán arra kívánok kitérni, hogy ha szerencsés leszek az önök bizalma folytán, mint népképviselő az országgyűlésbe beválasztatni: sohasem fogok megfélemleni arról, hogy az én bölcsöm, a magyarság szívében Debreczen ringott; sohasem fogok elfeledkezni arról, mivel tartozom a városnak, e város választó polgárságának és összes lakosságának.

Debreczen haladása, fejlődése és felvirágozása, polgárságának és összes lakosságának jóléte és boldogulása annyira a szívemhez van növe, hogy az onnan kiáradó és kiírthatatlan. Bármit hozzon is sorsom, bárminő fordulatot vegyen is életem: én soha sem fogok és akarok egyéb lenni, mint egyszerű és igaz debreczeni polgár.

Mint ilyen, Debreczen javára a polgársága és összes lakossága érdekében soha semmi fáradságot és utánjárást sajnálni nem fogok; minden jogos igénynek és indokolt kívánságnak támogatója, szószólója és előmozdítója leszek, amennyire csak csekély erőmtől és tehetségemtől

telik s igazán boldognak érezném és mondanám magamat, ha közremunkálhatnék és előmozdíthatnám Debreczen városa előrehaladásának évszázadokra kiható legnagyobb eseményét: a debreczeni egyetem felállítását s ha megérhetném annak megnyitását . . .

Tisztelt polgártársaim!

Mindenek felett áll azonban szeretett magyar hazánk fejlődése és boldogulása; Magyarország függetlensége és szabadsága!

Fel a függetlenségi lobogót! Előre!

E lobogóval minden poklokon keresztül győzni fogunk!

A beszéd hatása.

Dr. Tüdös János beszédjének hatását, erejét, súlyát már bevezető sorainkban eseteltük. A megnyilvánult érdekes részletekre még kifogunk térni máshelyt. Itt csak azt említjük fel, hogy sorra gratuláltak a szónokot és a tartózkodás jégkérgé még azoknak a lelkeről is leolvadt, akik elfogultsággal jöttek fel a terembe. Tüdös annyira magához bilineszte őket, hogy a beszéd folyamán minduntalan felharsant a zúgó helyeslés, éljenzés, mert akik eddig dr. Tüdös Jánost nem ismerték vagy félreismerték, beszédjéből megösmerték, megszerették az igazi magyar lelki hazafit, a nyílt szívű férfit. Tüdös programbeszédje után a központ kiküldöttje, dr. Vertán Endre képviselő beszélt éles elméjét dicsőítő nagy hatással.

Dr. Vertán Endre beszél.

Uraim! Engedjék meg, hogy az első szó az üdvözlés szava legyen, amelyet én, mint az országos függetlenségi pártnak tagja, Önökhöz, Debreczen első kerületének választópolgáraihoz intézek, azokhoz, akik 3 évtizeden keresztül tanubizonyosságot tettek arról, hogy az az eszme, mely szívünkben él, nem egy pillanthy benyomás alatt született, hogy azért az eszméért nemcsak szóval, de tettel is tudnak áldozatokat hozni, hogy azért az eszméért, mely hazánk függetlenségét, a hazának jóvoltát és boldogulását tüzte ki zászlójára, ez a kerület ott fog állani a harcok első sorában. Midőn ez üdvözlés hozom, ugyanannak a pártnak a nevében nem mulasztatom el egyúttal a hálának és kegyeletnek adóját is leróni az Önök volt képviselője, nagynevű Thal Kálmán halála felett, akit mi, a magyar nép az „öreg kuruc“ névvel tiszteltünk meg. Ha Önök méltók voltak hozzá, ő méltó volt Önökhöz és nemzetéhez. Az ő szelleme kell, hogy lebegjen ebben a teremben és ebben a kerületben, az ő szelleme, mely szellem Rákóczi-nak szelleme, amely szellem visszavigyem bennünket a múltba, hogy ennek emlékein nem lankadva, vivjünk mindaddig, amíg el nem értük, amit akarunk, szeretett hazánk függetlenségét és szabadságát.

Ajánlja Tüdös Jánost.

És most engedjék meg igen tisztelt Uraim, hogy a napi politikára térjek át.

Hatása alatt állok annak a beszédnek, amely az előbb elhangzott és ha ennek dacára én, az idegen, aki alig ismerem a város polgárságát, a város viszonyait, nem fogok dicsőhimnuszokat zengeni az Önök képviselőjelöltjéről, dacára, hogy az ő támogatására jöttem le, ez azt hiszem nem lepheti meg Önöket. Én látom az ő programjának tisztaságát, helyeslem azt; ez elég biztosíték nekünk, a központnak arra, hogy egy lelkes, kitarító, küzdő katonát fogunk kapni abban a nagy küzdelemben, amely reánk vár. Hogy az Önök szeretetét, tiszteletét, becslését mennyire érdemelte ki, hogy mennyire érdemes az Önök bizalmára, azt Önöknek kell bebizonyítani ott a választási urnánál. E tekintetben nekem, anélkül, hogy nagyozni ne akarnék, alig lehet beleszólásom. De akkor, amikor a függetlenségi párt képviselőjelöltje az Önök bizalmát kéri, a mi támogatásunkra is számíthat. Mert sajnos, olyan idöket élünk ma, olyan viszonyok közt vagyunk, amikor a függetlenségi pártnak minden kerületre, minden

egyes katonára szüksége van. (Közbekialtások.) Engedjék meg, hogy beszédem tartalmát és sorrendjét én állapítsam meg. Ez szóljon azoknak is, akik közbeszólásokkal akarták zavarni a képviselőjelölt beszédének menetét. A képviselőjelölt elmondja programbeszédét, a választóktól függ aztán, hogy olyan program mellett megválasztják-e, vagy nem. De bocsánatot kérek, ha Önök bizonyos ígéreteket, fogadalmakat akarnak a képviselőjelölttől kiereszkolni és ilyen alapon fognak szavazni, akkor nem lehet rossz néven venni, s csak magukra vessenek, ha az ígéreteket nem kapják meg. (Helyeslés.)

Méltatja a koalíciót.

Tisztelt Uraim! Negyedfélve annak, hogy a koalíció megalakult. Egy nagy nemzeti küzdelem utójátéka volt ez, amidőn a nemzet koronás királyával szembe állva saját akaratának érvényre juttatásával többséget adott a koalíciós pártoknak, amidőn a pártok szövetkezésével szentesítette azt a gondolatot, hogy amint eddig küzdöttek a nemzeti megtámadatás alkalmával, úgy működjenek továbbra is együtt az alkotások terén is. A függetlenségi pártot, amely ebbe a koalícióba belement, ez a gondolat vezette, amely nagy vezérünk, Kossuth Ferenc bécsi riadójában jutott kifejezésre; hogy t. i. ez az együttműködés megfogja hozni az együttgondolkodást és el fog jönni az idő, amikor az összes pártok egy táborban, a függetlenségi pártban fogják a haza jövőjét, a haza érdekeit szolgálni. Ez a fellevés azonban nem következett be és minthogy a fellevés nem következett be, nem következett be az eredmény sem, amelyet tőle vártunk. A küzdelemben, ahol megtámadott jogokért, megtámadott szabadságért kell egy nemzetnek küzdenie, minden magyar hazafira, minden magyar hazafi tudására, munkájára, törekvésére szükség van, ott le kell omolnunk a válaszfalnak, amelyeket a különböző pártok programja emelt; de akkor, amikor alkotni kell, ezek a válaszfalak önként ismét felmerülnek és akkor ezek a válaszfalak, ahelyett, hogy közös munkára serkentének, robbantanak és az egységes munkálkodást megakadályozzák. Ha meg lehetett volna Magyarországot állítani, hogy ebben a paktumban felsorolt követeléseket teljesítsék a pártok, ha az idő foragata úgy rohant volna át felettünk, hogy hullámai ne érintsék a magyar nemzetet: talán e koalíció dicsőségesen fejezte volna be pályafutását. Sajnos azonban, az idő haladt s újabb követelményeket rőtt a koalícióra és a kormányra, olyan követelményeket, amelyek mindegyiké felszínre hozta a különböző pártállású emberek különböző gondolkodását. — Ellentétbe kerültek: a 67 a 48-al, a radikális elemek az ultramontánokkal, a gondolatkülönbség ott állott köztünk, békóba verte karjainkat és megbénította működésünket. Ez volt az oka annak, hogy a koalíció, — amelyet az egész nemzet lelkesedéssel üdvözölt — olyan csufosan megbukott. Ennek be kellett következnie. Sajnos, hogy az előtt következett be, hogy még a királlyal szemben vállalt paktumban magára vett kötelezettségét, az általános választójog meghozatalát sem iktathatta törvénybe. Sajnos, hogy épen nekünk kellett e miatt szemrehányásokat tennünk. Csodálatos, hogy a koalíciós pártok között csak egy volt, amelynek 40 éves programja az általános választójog behozatala és csodálatos, hogy akkor, amikor a koalícióba lépett idegen pártok ezt a programot elfogadták és ennek megvalósítására késznek nyilatkoztak és hogy ez nem sikerült, hogy ezt nem lehetett keresztül vinni, azért mégis egyedül a függetlenségi pártot állítják oda bünbáknak és nem azt mondják, hogy e párt tevékenységét megakadályozták azok, akik kényszerűségről elvállalták ezt a programot, hanem minket hibáztatnak, akik e kérdést állandóan felszínen tartottuk és hogy megvalósítani nem sikerült, talán azért volt mert féltek a többi pártok, féltek, hogy hatalmukat veszítik el akkor, amikor ezt a választói jogot megvalósítják.

A választói jog felől

Bocsánatot kérek, az a törvényjavaslat, mely az országgyűlés előtt van, nem elégíti ki sem a királyt, sem a nemzetet. Véleményem szerint a koalíció nem azt fogadta a királynak,

hogy 2.600.000 szavazatot teremtsen, a nemzettel szemben nem azt akarhatta, hogy amit az egyik kezével az alsó néposztálynak adott, azt a másik kezével a pluralitás által elvegye; azt kellett akarnia, hogy a nemzetnek minél szélesebb rétegét a népjogok részesévé tévén, az embert azon kötelességnek is részesévé tegye, amelyek, mint honpolgári kötelességek, a haza boldogságának elérése szempontjából reá várnak. Azt mondják, hogy Magyarországon, különösen a nemzetiségi vidékekre való tekintettel, nem lehet ezt keresztül vinni. *Én nemzetiségi vidékről való vagyok, ismerem a nemzetiségi vidékeket, dolgoztam, küzdöttem azért, hogy Magyarországon a magyar állameszme a legkisebb oláh faluban is kifejezésre jusson, de ha Magyarországnak a magyar nemzetnek vezető szerepét csak úgy tudnók Magyarországon fentartani, hogy hazugságokkal jogokat forgatnánk ki valódi értékekből, akkor azt mondom, hogy itt Magyarországon a magyar nemzet nem is bír hivatottsággal a vezetésre. A magyar nemzet nem ily módon, hanem a saját maga beolvasztó, államalkotó erejével, kulturális és vagonni nagyságával és kiválóságával kell vezető szerepére hivatkozni, mint a múltban. Így kell megragadni nekünk a vezető szerepet.*

Lehetetlenség, hogy Magyarországon, ahol egységessé akarjuk tenni a nemzetet, gondolkodásban, érzelemben, hazaszeretethben, ezt úgy akarjuk megteremteni, hogy mindjárt a választói jog kiterjesztésénél különbségeket állítsunk fel, hogy egyik részét oda dobjuk martaléklul, a másikat pedig liberális köntösbe bujtatva egyenesen oda álltsuk az egyes osztályok elnyomása gyanánt. A nemzetiségekkel szemben azt a gondolatot kell kifejtetni, hogy amikor ők Magyarországon állampolgári jogokat gyakorolnak, akkor egyúttal kötelességet is teljesítenek, egyenlő jogokat és kötelességeket gyakorolnak, mint a magyar nemzet tagjai, hogy ennek az országoak függetlenségéért, boldogságáért épügy kell küzdeniök, mint nekünk, mert ennek boldogságában osztoznak, mert ennek függetlenségében az ő függetlenségük is rejlik és ha ezt meg tudjuk velük érteni, ha ebbe a gondolatkörbe bele tudjuk őket dolgozni: akkor elérjük azt az egységet, mely ezt a hazát nagygyá teszi, azt az erőt, mely képessé tesz bennünket arra, hogy hazánk függetlenségét, ha kell, küzdelmek árán is kivívassuk.

Mert tisztelt Uraim! nem alamizsnaként kell odaadni a nemzetnek azt a választójogot. Nem alamizsna ez a jog, mert ez nemcsak jog, hanem kötelességek összége is igazság szerint, kötelességek erős láncolata. Akinek alamizsnát adunk, azt azzal a gondolattal kezeljük, hogy a mi kedvünk szerint fog élni azzal a joggal, amit kapott. De tudja meg az az ember, aki választójogot nyer, hogy abban kötelességteljesítés is van, hogy ezt Magyarországtól kapta, hogy azt a jogot Magyarországnak a javára kell fordítania; — akkor nem fognak a nemzetiségek kifelé gravitálni és nem fognak szociálista polgártársaim a nemzetköziség jegyében dolgozni, ami a magyar nemzet egységét bontja csak meg. Így megerősítve a nemzetet, akarunk szembe szállani mindazon törekvésekkel, amelyek gátat vetnek annak, hogy Magyarország függetlenségét kivívjuk.

A gazdasági politika.

Nagynevű vezérünk Kossuth Ferenc volt az, aki mindjárt, hogy a vezérletet elfogadta, ráirányította a figyelmet arra, hogy meddő közjogi viták helyett a gyakorlati politika terére kell lépni és Magyarország gazdasági függetlenségét kell megteremteni. Az én erős meggyőződésem az, hogy ezzel a programnak legkisebb pontja sincsen feladva, mert mihelyt Magyarország gazdasági önállóságát ki tudtuk vinni, a közjogi küzdelmek is azonnal megszűnnek. Sehol nemzeteket és népeket egységbe foglalni nem lehet, amíg gazdasági közösségük meg nem alkotott. Ott van a nagy német birodalom, amely németekből, egy történelmi multu, egyenlő faj jellegű népekből állott s még sem tudta megteremteni a porosz egységet addig, amíg a kisebb államokat gazdasági közösségbe nem kapcsolta, — olyan kapocs, mely összefoglal és amely nélkül feltétlenül szét kell esni a monarchiának, amelyben Magyarország mindig csak a gyarmat szerepét töltötte be. Ebben a küzdelemben kell segítő társat kapnunk az Önök képviselőjelöltjében is, amennyiben a képviselőháznak tagja lesz.

Hiszen ami ma előtérben áll, ami nem egyszerű részletkérdés, hanem alkotmány kérdése vált, az az önálló bank megteremtésének kérdése. Ezt kell megoldani úgy, hogy 1911-ben az önálló bank felállíttassék; felállíttassék azért, mert a nemzet érdeke, mert az alkotmány érdeke az, hogy a nemzet akarata e tekintetben érvényesül-e, vagy nem. Itt arról van szó, hogy a dinasztia hatalmasabb-e, hogy tud-e gátat vetni a nemzeti jog érvényesülése elé, arról van szó, hogy a nemzet tudja-e érvényesíteni erejét. Az ő ereje a nemzet gyengeségében áll. S amely percben a nemzet az alkudozások terére lép, amely percben a lemondás útján halad, és mindenütt veszélyektől retteg, mumusokat fest a falra, azt nézi, nem jó-e veszedelem, mert ha jó, félre áll; abban a pillanatban az a másik erejének teljességében kényszerítheti rá uralmát erre a nemzetre, amely nemzet előre kijelenti, hogy nem akar ellenállani.

Magyarországnak ezt a jogát ebben a ciklusban meg kell valósítani. *Én nem hiszek holmi provisorikus megoldásokban. Ha bele megyünk két évi halasztásba, az annyit jelent, hogy engedélyt kérünk tisztelt polgártársaimtól és a császár úrtól, hogy két évvel tovább hazudhassunk.*

Ennek a hazugságnak véget kell veltünk. Magyarországnak léteérdeke, hogy gazdasági önállósága kivívassék. Ha léteérdeke, akkor oda kell állni nekünk a küzdők csoportjába és kivívásáért minden lehetőt el kell követni; — ha pedig meggyőződésünk megváltozott, ha azt látjuk, hogy ezt keresztül vinni lehetetlen, vagy ennek keresztülvitele káros a nemzetre, az esetben nem az a kötelesség, hogy álcázva magunkat tovább hazudozzunk, hanem valljuk be bűneinket és az ország vezetéséről önként mondjunk le. Ez a becsületes eljárás és mert hiszem, hogy az önképviselőjelöltje is így tesz, azért ajánlom őt Önöknek.

Engedjék meg, hogy pár szóval befejezzem beszédemet.

Egy gyönyörű hasonlat.

Két képet látok én itt. A hortobágyi pusztán egy csikós ember elmereng a messze tájon, amelynek az ég kárpítja jelöli határát. A sik-sárgót, a rónát talán aszály apasztotta ki, hogy sárgul a fü, mely legelőt sem igen ad lovának. És amott van a virányos mező, a zöltség, az emberi erő, az emberi akarat, munkálkodás tette zöld virányos oázissá azt a területet, mely előbb alig termő föld volt. Magyarország, a magyar függetlenség is ilyen. Magyarország mindenütt veszedelmet lát, veszt, rombolást, akasztófát, golyót, — amint Tisza István annak idején kifejezte, — de dolgoznunk kell, oda kell állni az embereknek erős szívvel, megacélozott karral, s küzdeni kell, amíg ki nem zöldül Magyarország földjéből, a magyarok lelkéből a függetlenség oázisa. Ennek a munkása Tüdős János, azért ajánlom megválasztásra. (Éljenzés.)

Bakonyi Samu beszél.

A lelkesedést, melyet Tüdős és Vertán beszédjei gyújtottak fel, bekoronázta dr. Bakonyi Samu képviselőnk a beszédjével. Ilyen nemes hévvel, tüzzel, mély érzéssel régen hallottuk beszélni őt, mint a tüzes láva, izzó volt ez a beszéd! Buzdított az összetartásra. Visszavert rágalmakat, megbélyegezte a pártütést és bár az idő előhaladottsága miatt rövidre fogta beszédét, a lelkekig hatott annak minden szava.

Bakonyi Samu: Tisztelt polgártársaim! Engedjék meg nekem, hogy az idő késői állásában is pár percre kérjem szives türelmüket. Az előttem szólott tisztelt barátom a helyzetet eléggé megvilágította. Az Önök meggyőződésére azt hiszem elég erővel hatott annak bizonyítása, hogy ma nem lehet egyebet tenni a nemzetnek, mint a függetlenségi és 48-as pártot abba a helyzetbe hozni, hogy békéit széttörve, visszatérjen a maga egyenes programjának az alapjára. Ehhez, tisztelt polgártársaim, erő kell s ezt az erőt az összetartás s a kitartás adja meg. *Én, tisztelt polgártársaim, mindenkinek jogos ambíciója előtt teljes tisztelettel hajlok meg. De a legérdemesebb előtt sem hajlok meg, ha ezt az egyetlent, ezt az egyetlen erejét a nemzetnek megtörni igyekezik. Legyen bárki részén bármi*

érdem, minden elismerést tönkre tesz, amint ezt meg akarja tenni. Debreczenben is ezt a helyzetet látom. Én, tisztelt polgártársaim, aki Tüdős János barátomat gyermekkor óta ismerem, az ő érzései előttem fejlődtek, az ő tiszta 48-as gondolkodását eleitől fogva ismerem és becsülöm, feleslegesen bizonyítom Önök előtt, Önök tudják, hiszen itt nőtt fel Önök között, hogy ő, ha mandátumot nyer, mindig ennek az iránynak lesz törhetetlen híve, nem azért, hogy jutalmat kívánna magának, hanem, hogy a maga ideálja megvalósításán minden erejével munkálkodhassék.

Tisztelt polgártársaim! Itt egyik-másik helyről közbekiáltásokat hallottunk az elhangzott beszédek alatt, amelyek bizonyos jogos türelmetlenséggel sürgetik a választójog reformjának megvalósítását. Én ennek a türelmetlenségnek a jogosságát elismerem. De ha ez egyáltalán szemrehányást is foglal magában a függetlenségi és 48-as párt iránt, azt elhárítom, mert a mai helyzet romlásának éppen az az oka, hogy a függetlenségi és 48-as párt előtt elzárják az utat attól, hogy azt a választói jogot, amely a függetlenségi és 48-as párt programjában 40 év óta foglaltatik, az általános, egyenlő választói jogot, amely kasztokat, vagyonikülönbséget, osztályérdeket nem ismer, megvalósíthassa. És kik akadályozták meg? — a 67-es politika hívei. Akik, amikor a hatalom birtokában voltak, a függetlenségi és 48-as párt ezen kardinális programpontját mindig ellenezték. Mert nagyon jól tudták, hogy ebben fog kitéphetetlen gyökeret verni a függetlenségi párt legyőzhetetlen többsége.

A 48-as párt nem hatalmi célokból kérte e nemzettől a többséget, nem hatalmi célokból fogja kérni akkor sem, amikor talán a közeljövőben az egész nemzet általános választásra hivatik fel. Kéri azért, mert a függetlenségi és 48-as párt tudja, hogy a nép, a nemzet, ez a Kossuth Lajos politikája; a népet öleli magához és a nép előtt igyekezik megnyitni az alkotmány sáncait. 60 év óta stagnál a népjogok kiterjesztése; nem a függetlenségi párt követte-e mindig? Miért a függetlenségi párttal szemben az az agyarkodás, az a fenekedés, amely mostanában tapasztalunk? Azért, hogy a gazdasági lekööttség állandósíttassék, amely Magyarország erejének kifejlődését lehetetlenné teszi, amely a nép jólétét, felvirágzását megakadályozza. *A függetlenségi és 48-as párt nemcsak papíros jogokat akar adni a népnek, hanem kenyert is, s eszközt arra, hogy a maga gazdasági erejét tudja emelni és fokozni.*

Tisztelt polgártársaim! A gazdasági kérdések előtérbe állítását is vádként hangoztatják a függetlenségi párt ellen. Azt mondják, hogy a közjogi részeit fel akarja adni programjának. Ez is olyan rágalom. Arra a meggyőződésre jutottunk, hogy közgazdasági téren kell Magyarország függetlenségének legerősebb harcait megvívunk. Nem általánosságokkal akarom bizonyítani állításomat, csak egy részletkérdésre akarok rámutatni. Ami a magyar gazdasági élet minden tényezőjének elevenébe vág, itt folyik a tarifaharc, melyet Ausztria indított ellenünk, bemutatóván a világnak azt a hihetetlen képtelenséget, hogy két vámközösségben élő állam hogyan kénytelen egymással tarifák formájában valóssággal vámháborút viselni. Ez az a gazdasági politika, ez annak a politikának, a 67-es politikának a legméltóbb kritikája. Ha ez nem nyitja fel az ország szemét, akkor ez a nemzet megérdemli sorsát, ami egyéb, mint a gazdasági halál, nem lehet.

És tisztelt Uraim, ha komolyan akarták a választójog reformját, akkor nem olyan javaslatot kellett volna az országgyűlés elé terjeszteni, amely rut meghamisítása a népjogoknak és az egyenlőségnek. Miért nem tárgyalatták azt? Mért féltek a 48-as párttól azok, akik 67-es alapon Ausztriának állandó gazdasági fölényt akartak biztosítani. Ennek a javaslatnak, mint tudják, legnagyobb hibája a pluralitás. Külföldi példákra is hivatkozom e tekintetben. Ott van a belga példa, ahol egyedül áll érvényben a többes szavazati jog s mi az eredmény: az, hogy Belgium liberális fejlődése akadályoztatott meg, hogy ott egy ultramontán többség garázdálkodik, amely a nép igazi jogait elfojtja. Ehez segítségem nem fogunk nyújtani s szembeállunk minden reakciós törekvéssel a közjogi és gazdasági, az egyházi és társadalmi politikában egyaránt. De hallottam én ezen világosságot hosszú folyamata alatt csüggeteg hangokat olyanok részéről is, akik hozzám közel állanak,

akik azt mondták, hogy békét kell csinálni, mert a nemzet szegény, nem bírja az óriási konvulziókat. *Hogy csináljunk békét, mikor odafent feltétlenül meghódolást követelnek, mikor programunk minden pontjának megtagadását követelik tőlünk.* Mi éppen ellenkezőleg igenis elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy a függetlenségi és 48-as párt újra éledve fogjon hozzá programja megvalósításához.

Ki legyen az első kerület képviselője?

Debreczen első kerülete a függetlenségi pártnak bevehetetlen erőssége volt mindig s az marad ma is. Függetlenségi képviselő fog onnan bejönni, de nem különbös annak személye sem. Azt kérem, hogy ez a képviselő olyan ember legyen, mint Tüdős János, akiről lelkének harmónikus egységét, nagy tudását, harc-készségét a nemzeti ellenállás súlyos idejében is Debreczen városának a közönsége tapasztalhatta, közvetlen közelről, akiben minden bizalom a maga teljes egészében méltán összpontosulhat. Ilyen harcosra van szükségünk és az országos párt nevében a magam részéről is kérem Önöket, mint Debreczen egyik érdemtelen képviselője, adják őt nekünk társul, hogy vele együtt harcolhassunk. Éljen dr. Tüdős János! (Éljenzés.)

A nagygyűlés berekesztése.

Somogyi Pál: Engedjék meg, hogy bejelentsem Önöknek, hogy városunk egyik barátja, Papp Elek országgyűlési képviselő táviratot küldött, miszerint annyira beteg lett, miként a vasutól kellett visszamennie, ezért nem jelenhetett meg gyűlésünkön. Másrészt méltóztatnak tudni azt is, hogy országos mozgalom és küzdelem folyik nemzeti jogaink és szabadságunk kivívásáért, annál fogva jónak látnám, ha méltóztatnának elfogadni, hogy ebből az alkalomból Kossuth Ferenchez, az országos függetlenségi és 48-as párt elnökéhez táviratot küldjünk. Ha méltóztatnak elfogadni, röviden felolvasom annak tartalmát. (Olvassa.)

Mielőtt köszönetemet kifejezném a szives megjelenésért, ismételteng engedjék meg, hogy én is a vén ember egy pár szót bizalmas, szives szót intézzek Önökhöz. Tudjuk már régen, hallottuk ma is, hogy nemzeti életünknek függetlensége és önállósága a 48-as párt eszméinek valóságától függ. Nemzeti életünk ezektől az eszméktől nyert átalakulást olyllyá, hogy elmondhatjuk ezeknek valósulása után lesz boldog a magyar. Ezekért az eszmékért tehát küzdenünk kell, mert ha lemondunk a küzdelemről, a függetlenségi és 48-as eszmék kultuszát el engedjük halványulni, ha a lemondás, a csüggedés terére lépünk, csak a halál, a pusztulás következik be. *Egyesült erővel, igaz pártihűséggel kell küzdenünk, mert az egységben, az egysülésben van az erő. Felhívom azért igen tisztelt polgártársaimat, hogy dr. Tüdős János képviselőjelölt ur által kibontott zászló alá tömörülni lelkesen igyekezzenek, hogy az diadabra jusson.* Ezen szives kéréssel a gyűlést berekesztetem.

Gyűlés után.

A nagyérdékű választói gyűlésen mindvégig kitartott a hallgatóság. Ilyen zászlóbon-tásnak 28 év óta nem volt tanuja az első választókerület. Hisz az elaggott és elbetegesedett nagyevű öreg képviselőnk az utóbbi időkben már beszámoló beszédet sem igen tarthatott.

A gyűlésen elhangzott kijelentések, különösen a dr. Tüdős János programbeszédje kitörülhetetlen hatással vésődtek a választók lelkébe. Már e mai nap sikere és diadala után eldöntötnek látjuk a képviselőválasztás befejezését, Tüdős Jánosnak a megválasztását. Amde össze kell tartanunk. Mindnyájunknak talpra kell állanunk! Magunkat becsüljük meg, midőn olyanférfiut állítunk Thaly Kálmán örökébe, mint a minden tekintetben kifogástalan és rokonszenves férfit dr. Tüdős János képviselő jelöltünk.

A fényes sikerű program-beszéd tartás után dr. Tüdős János képviselő jelöltünk, Vertán, Bakonyi, Csanak képviselők, dr. Darkó Ernő

főiskolai akadémiai tanár, Leidl Emil, Schwartz Vilmos bankigazgató s még többek társaságában a Bika kis termében ebédelt. Ide gyűltek azok a választó polgárok, nagytiszteletű Kovács János elnök vezetésével és eljárók, akik délután 3 órakor, zászlós kocsikon, festői szép menetben a kies Csapó-kertbe kísérték ki dr. Tüdös Jánost programmbeszédjének megtartására.

A szép kocsisor menetet, az első kocsi-ban a jelölttel a városon végig, mint a kert-ségekben nagy rokonszenvvel, sok helyt éljenzéssel fogadták a lakosok.

Kint a Csapó-kertben.

Egész kedves, külön kis világ az ott a diófa lombos Csapó-kertben. Kis emberek szorgalmából, föld- és családi tűzhely szeretetéből emelkedett ki száz és sok száz családnak fehér házacskája, amelyekről mindenfelől „Éljen dr. Tüdös János” feliratu Kossuth-zászlókat lobogtatott felénk az őszi szél. Virágok illatát is csapdosta. A ház ormán galambok turbékol-tak... Kövér disznó rőfögött a másik udva-ron! Némelyik fehér liba olyan nagy volt, hattyu-nak bevált volna.

Büszkén mondhatják el a derék Csapó-kerti atyafiak:

— Szegények vagyunk, de jól élünk... A magunk emberségéből élünk!

Azért is hisszük mi, hogy a most folyó választási harc alatt is, nem dobják utcára az emberségöket, hanem szavaznak azon zászlóra, amelyre a párt írta fel a dr. Tüdös János képviselőjelöltünk fehér és tiszta nevét.

*

A programmbeszédet a Csapó-kerti leányiskola udvarán tartotta meg dr. Tüdös; ahol is a képviselőkkel az iskola rokonszenves fiatal tanítójának, *Tömöry* tanító urnak kedves családjánál és házában is tiszteletöket tették. Ott várták be, míg a programmbeszéd tartásának ideje elérkezett.

Ezen idő alatt nagyon szép számmal gyűlekeztek az iskola akáclobos udvarára a választók, polgárok és nők egyaránt! Ugyhogy a csapókerti kiváló, lelkes párttagunknak, *Kánya* urnak rövid, de igen sikerült üdvözlése után *Somogyi Pál*, az elnök, már nagyon lelkes és nagyszámu közönség előtt kérhette fel *Tüdös* Jánost programmbeszédjének megtartására. Előbb azonban itt is hangsúlyozta az összetartást, egymás józan megértését és pártunk hivatalos jelöltjének, dr. *Tüdös* Jánosnak a legnagyobb szeretettel való támogatását a pártegyeséget bontó kísérletezéssel szemben.

Dr. *Tüdös* János a délelőtt megtartott programmbeszédét (amely lapunk más helyén teljes terjedelmében olvasható) itt zamatos, népies előadásban, rövidebbre fogva adta elő!

Hogy a lelkekhez szólott, hogy minden szavát megértették, átértették ezek az egyszerű, de hűséges magyar szívek, akik dr. *Tüdös* Jánosban vallott programja alapján a népjogok igaz harcosát, a kisemberek érdekeinek igazi szívében hordozóját, az erős függetlenségi magyart ösmerték meg! Öreg embereknek könybe borult a szeme, midőn beszédje végén megfogadta:

— Én a véretekéből való vér vagyok! Ebben a városban ringott a bölcsem! Apáimnak apái ebben a földben porladnak. Porladnak és nyugosznak, de ha én ehhez a néphez, a függetlenségi- és 48-as eszmékhez valaha hűtlenné válnék, ne legyen nekem már az életben sem nyugodalmam soha!

A mély hatást keltett beszéd után *Vertán* Endre dr. országgyűlési képviselő, mint a központ kiküldöttje beszélt, ajánlotta a legmelegebben dr. *Tüdös* János jelöltet. Remek példázataival többször ragadta zugó helyeslésre a hallgatóságot.

Nagyon sikerült és rokonszenves beszéd volt a *Csanak* János beszédje is. Hatással és érzéssel mondotta el; az egyetértést, összetartást ajánlván a választóknak, mint amelyre legtöbb szükségünk borus politikai helyzetünkben, a ránk váró nagy küzdelmek előtt.

Gyűjtő hatása volt a dr. *Révi* Nándor felszólalása, aki régi ösmertős barátja a homokkertieknek, aki itt jelentette be, hogy szívvlelélekkel a dr. *Tüdös* János zászlójához csatlakozott, aki e zászló diadalra vivésére lelkesítette a polgárokat, szemben a párttűtés zászlajával, melyre a mindenáron való önérvényesülés írta fel a nevét.

Bakonyi Samu dr. képviselőnk szintén határozott szavakkal ítélte el a párttűtést! Az eljárást, amely kész volt megbontani egy városnak, egy nagy pártnak a békéjét. Amelyet azért eléggé helyteleníteni és elítélni nem lehet! Szíve melegevel ajánlotta dr. *Tüdös* Jánost.

Végezetül *Somogyi* Pál elnök köszönő bucsuszavai után, a csapókerti atyafiak éljenzése, baráti kézfogásai után ismét kocsira ült a jelölt. A kedves, a barátságos és szép sikerű őszi délután befejeztével festői menetben visszahajtottak a városba.

A diófa-lombtól, eperfa-, akácloboktól óltalmazott csapókerti fehér házak padlás-lyukából, háztetőiről üdvözlőleg, biztatólag lengedeztek felénk a doktor *Tüdös* János képviselő-jelöltünk zászlói.

Odabent a városban, a csizmadia-szinben ugyanez időtájt tartotta meg dr. *Varga* Lajos a programmbeszédét.

Szines képek a zászlóbontásról.

A balpárt és Tüdös János.

Dr. *Tüdös* János vasárnap délelőtti programmbeszédjét az Arany-Bikában *János* Zoltán, az ösmert debreceni lelkész is végighallgatta. *Jánosira* olyan hatással volt ez a politikai hitvallás tétel, bár még napokkal ezelőtt is voltak sokan, akik *Jánost* az első választókerületben ellenjelöltként emlegették, hogy ezt mondta: — Én is kérek egy *Tüdös* János tollat! Meghajlok előtte!

A debreceni balpártnak volt egyik vezető-tagja dr. *Révi* Nándor is. A radikális függetlenségi és 48-as programmbeszéd hatása alatt csatlakozott a párthoz. Délután már a Csapó-kertben is nagyhatással szólalt fel a *Tüdös* János képviselősége mellett.

A párthűség mintaképei.

Különösen ki kell emelnünk a párthűségnek két mintaképét. Két ezüstös fehérhaju öreg kuruc barátunkat és bátyánkat. Nemcsak az első választókerületben, de az egész debreceni függetlenségi és 48-as párthban nagy idők óta ösmerek, becsülik, szeretik a két öreg elvtársat, *Varjas* János és „*Bácsi bácsi*” bátyánkat.

A nagyválasztmány ülésén éppen ők voltak azok, akik, bár indítványtétel nélkül, fel-említették a párttűtés zászlajának mostani hordozóját! Ők azonban a többség előtt, a párt nagy érdekei előtt nemcsak hogy meghajoltak, hanem magas koruk dacára napról-napra kivesszik részöket abból a nagy és dicső munkából, amely a párt hivatalos jelöltjét, dr. *Tüdös* Jánost fényes diadallal választja be a képviselői székbe.

A mai mesterségesen támasztott zavarok között, midőn a személyi érdeket fölé akarják helyezni a pártérdeknek, midőn testvért uszítanak testvér ellen, az öreg *Varjas* János és „*Bácsi bácsi*” bátyánkat hódoló tisztelettel emeljük ki pártunk tagjai előtt, mint az igazi párthűségnek mintaképeit.

Egy csapókerti magyar kívánsága.

A Csapó-kertben is nagy hatást ért el dr. *Tüdös* János a programmbeszédjével, az ő mindenhol rokonszenvet keltő kedves megjelenésével. Ezt a hatást jellemzi egy csapókerti egyszerű, öreg magyarnak az önkénytelen közbekiáltása:

— Ejnye, de jól megmondta a méltóságos ur! Soha el ne hagyja ezt a szót.

Megnyilatkoztak az asszonyok is.

Midőn már hazafelé robogott a zászlós kocsisor a Csapó-kertből, utcaszélten kiállottak a kisajtóba azok a szép csapókerti menyecskék, nevetős leányok. S megadták a teljes elismerést a délceg fiatal követjelöltnek, meg a kíséretének. (Közöttük olyanok is voltak, mint *Somogyi*, a nagykereskedő, meg *Radákovics*, a gyógyszerész.)

— No azt meg kell adni, szép szál embereket válogatott ki kíséretjének!

... A kisajtóból szíves örömmel nézték a festői kocsisort a csapókerti szép menyecskék, nevetős szemü lányok.